ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

της 21ης Δεκεμβρίου 1988

σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της συνθήκης ΕΟΚ

(IV/31.866, LdPE)

(Τα κείμενα στην ισπανική, γερμανική, αγγλική, γαλλική, ιταλική και ολλανδική γλώσσα είναι τα μόνα αυθεντικά)

(89/191/ΕΟΚ)

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας,

τον κανονισμό αριθ. 17 του Συμβουλίου της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτο κανονισμό εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της συνθήκης [1], όπως τροποποιήθηκε τελευταία από την πράξη προσχώρησης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, και ιδίως το άρθρο 3 παράγραφος 1,

την απόφαση της Επιτροπής της 24ης Μαρτίου 1988 να κινήσει αυτεπάγγελτα τη σχετική διαδικασία,

Αφού έδωσε στους ενδιαφερόμενους την ευκαιρία να διατυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις αιτιάσεις που έλαβε υπόψη η Επιτροπή σύμφωνα με τον κανονισμό αριθ. 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής της 25ης Ιουλίου 1963 περί των ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19 παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού αριθ. 17 του Συμβουλίου [2],

Μετά από διαβούλευση με τη Συμβουλευτική Επιτροπή Συμπράξεων και Δεσποζουσών Θέσεων,

Εκτιμώντας ότι:

ΜΕΡΟΣ Ι

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

(1) Η παρούσα απόφαση αφορά την εφαρμογή του άρθρου 85 της συνθήκης ΕΟΚ σε συμπαιγνιακούς διακανονισμούς που συνεπάγονται με την εγκαθίδρυση καρτέλ, όλων σχεδόν των παραγωγών που προμηθεύουν μάζα θερμοπλαστικού LdPE (πολυαιθυλένιο χαμηλής πυκνότητας) στην Κοινότητα, σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιούσαν τακτικά μυστικές συναντήσεις για να συντονίσουν την εμπορική συμπεριφορά τους, να προγραμματίσουν εναρμονισμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές, να καθορίσουν τιμές-στόχους ή/και ελάχιστες τιμές, να συμφωνήσουν ποσοστώσεις-στόχους για τις πωλήσεις και να παρακολουθήσουν την πορεία των εν λόγω συμπαιγνιακών διακανονισμών.

[1] ΕΕ αριθ. 13 της 21. 2. 1962, σ. 204/62.
[2] ΕΕ αριθ. 127 της 20. 8. 1963, σ. 2268/63.

Α. Εισαγωγή

1. *Οι επιχειρήσεις*

(2) Οι επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση είναι στο σύνολό τους μεγάλες επιχειρήσεις παραγωγής πετροχημικών προϊόντων. Οι περισσότερες έχουν την έδρα τους στην Κοινότητα και, παρά το γεγονός ότι λίγες από αυτές έχουν την κύρια έδρα τους εκτός Κοινότητας, όλες ανεξαιρέτως εμπορεύονται και, σε ορισμένες περιπτώσεις, παράγουν εκεί ενίοτε δε διαθέτουν εγκαταστάσεις σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη.

Οι 17 επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση είναι οι εξής:

Atochem
BASF
BP
Bayer
Chemie Holding (γνωστή προηγουμένως ως Chemie Linz)
Dow
DSM
Enichem
Hoechst
ICI
Monsanto
Neste Oy
Orkem [3] (γνωστή προηγουμένως ως CdF Chimie)
Repsol Quimica (γνωστή προηγουμένως ως Alcudia)
Shell
Statoil.

(3) Έκθεση αιτιάσεων απευθύνθηκε σε μια άλλη επιχείρηση —Exxon Chemicals International Inc. (γνωστή προηγουμένως ως Essochem), επειδή εικάζετο η περιφερειακή συμμετοχή της στο κάρτελ— η διαδικασία όμως διεκόπη από τη στιγμή που η συγκεκριμένη επιχείρηση προσκόμισε αποδεικτικά στοιχεία που θεωρήθηκαν από την Επιτροπή ότι παρέχουν

[3] Τον Σεπτέμβριο 1988 (κατά τη διάρκεια των ακροάσεων στην προκειμένη υπόθεση), η CdF Chimie άλλαξε το όνομα της σε Orkem. Στο σκεπτικό της παρούσας απόφασης, η επιχείρηση αναφέρεται με το προηγούμενο όνομά της «CdF» που είναι αυτό που χρησιμοποιείται στην έκθεση αιτιάσεων. Άλλες επιχειρήσεις που άλλαξαν το όνομά τους μεταξύ της ημερομηνίας της εικαζόμενης παράβασης και της έναρξης της διαδικασίας αναφέρονταν στην έκθεση αιτιάσεων με τη νέα μορφή τους είναι οι Chemie Holding και Repsol Quimica.

ικανοποιητικές εξηγήσεις σχετικά με τα θέματα που της καταμαρτυρούνται.

2. *Το προϊόν*

(4) Το LdPE —το οποίο αναπτύχθηκε πρώτα από την ICI το 1936— ανήκει στα κύρια πολυμερή θερμοπλαστικά. Αποτελεί ένα από τα κύρια υποπροϊόντα του αιθυλενίου, που λαμβάνεται με αναμόρφωση (ή «πυρόλυση») της νάφθας (που προέρχεται από το αργό πετρέλαιο) στα συστατικά της.

Σχεδόν όλοι οι παραγωγοί LdPE στην Ευρώπη προμηθεύονται αιθυλένιο από τις δικές τους ενοποιημένες εγκαταστάσεις πυρόλυσης, αν και μόνο μερικοί συνδέονται με διυλιστήρια πετρελαίου σε προηγούμενο στάδιο.

Το LdPE παράγεται σε σφαιρίδια και μεταφέρεται εύκολα.

Η κύρια τελική χρήση του LdPE (και του νεότερου σχετικού προϊόντος, LLdPE ή γραμμικό πολυαιθυλένιο χαμηλής πυκνότητας) είναι σε εύκαμπτους υμένες που αποτελούν το 70 % περίπου της κατανάλωσης στη Δυτική Ευρώπη. Ο μεγαλύτερος τελικός καταναλωτής είναι η βιομηχανία συσκευασίας.

3. *Η αγορά LdPE στη Δυτική Ευρώπη*

(5) Το LdPE πωλείται παγκόσμια, με ετήσια παγκόσμια κατανάλωση της τάξεως των δέκα εκατομμυρίων τόνων, εκ των οποίων τέσσερα εκατομμύρια τόνοι περίπου για τη Δυτική Ευρώπη, τρία εκατομμύρια τόνοι για τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και ένα εκατομμύριο τόνοι για την Ιαπωνία.

Η συνολική ζήτηση στη Δυτική Ευρώπη το 1986 υπολογίστηκε σε 3 940 εκατομμύρια τόνους, η οποία καλύφθηκε σχεδόν στο σύνολό της από παραγωγούς εγκατεστημένους στην Ευρώπη. Οι εισαγωγές, κυρίως από νέες εγκαταστάσεις παραγωγής στη Μέση Ανατολή, ανήλθαν μόνο στο 7 % της συνολικής κατανάλωσης LdPE της Δυτικής Ευρώπης.

Οι ευρωπαίοι παραγωγοί —οι οποίοι ανέρχονται σε 14, έναντι των 22 το 1974— εξήγαγαν περίπου 660 000 τόνους σε υπερπόντιες αγορές.

Η κατ' εκτίμηση ικανότητα παραγωγής στη Δυτική Ευρώπη το 1986 ήταν 4 750 000 τόνοι, ενώ παραγωγική ικανότητα που αντιστοιχεί σε 1 250 000 τόνους περίπου είχε κλείσει από την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας του 1980. Οι κλίμακες λειτουργίας κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τριών ετών κυμάνθηκαν μεταξύ 87 % και 91 % της «ονομαστικής» παραγωγικής ικανότητας, που ισοδυναμεί με «πραγματική» εκμετάλλευση της εγκατάστασης κατά 100 % περίπου.

Υπάρχει σημαντικό διακρατικό εμπόριο στον τομέα του LdPE, δεδομένου ότι το 50 % περίπου των συναλλαγών στη Δυτική Ευρώπη διεξάγεται πέρα από τα εθνικά σύνορα.

(6) Το LdPE μπορεί να θεωρηθεί ως βασικό προϊόν (commodity) δεδομένου ότι το 70 έως 80 % περίπου των πωλήσεων από άποψη όγκου αντιστοιχούν σε ποιότητα που παράγονται ή μπορούν να παραχθούν από τους περισσότερους παραγωγούς. Όσον αφορά τις περιορισμένες ποσότητες των προϊόντων ιδιαίτερης ποιότητας, η πρόσθετη τιμή έναντι των βασικών προϊόντων είναι σχετικά χαμηλή.

Επτά από τους παραγωγούς LdPE παράγουν επίσης LLdPE που μπορεί να αντικαταστήσει το LdPE σε πολλές εφαρμογές. Η μετάβαση όμως στο νέο προϊόν υπήρξε πιο αργή στην Ευρώπη απ' ό, τι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής: το LLdPE ανήλθε μόνο στο 15 % της συνδυασμένης αγοράς LdPE/LLdPE στην Ευρώπη το 1986, αντίθετα με τις Ηνωμένες Πολιτείες όπου ανήλθε σε 35 %.

Ο μεγαλύτερος παραγωγός LdPE στην Ευρώπη είναι τη στιγμή αυτή η Enichem, με μερίδιο αγοράς 12 % το 1986, στη συνέχεια δε ακολουθούν οι επιχειρήσεις BP, Exxon και Dow με 11 %, 10 % και 9 % αντίστοιχα.

Η Γερμανία είναι η μεγαλύτερη αγορά για LdPE στην Ευρώπη αντιπροσωπεύοντας, το 1986, το 20 % περίπου της δυτικοευρωπαϊκής κατανάλωσης και ακολουθούμενη από την Ιταλία (14,3 %), τη Γαλλία (13,6 %) και το Ηνωμένο Βασίλειο (12,2 %).

4. *Πλεονάζουσα ικανότητα παραγωγής*

(7) Η Επιτροπή δέχεται ότι, κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου που καλύπτει η παρούσα απόφαση, η αγορά LdPE στην Ευρώπη χαρακτηριζόταν από διαρθρωτική πλεονάζουσα ικανότητα παραγωγής. Σχεδόν όλοι οι παραγωγοί παρουσίασαν μέχρι το 1982 ουσιαστικές ζημιές στον συγκεκριμένο τομέα.

Εκτός από την πλεονάζουσα ικανότητα παραγωγής, άλλοι παράγοντες που ευθύνονται για την κατάσταση αυτή είναι:

— η έντονη κάμψη της ζήτησης το 1980 και 1981, η οποία ακολούθησε την περίοδο έξαρσης του 1979,
— οι ασταθείς διακυμάνσεις της τιμής των πρώτων υλών,
— η αβεβαιότητα που δημιουργήθηκε από την εγκατάσταση μονάδος παραγωγής στη Μέση Ανατολή.

Έγινε επίσης δεκτό ότι, για μεγάλα χρονικά διαστήματα, τα ισχύοντα επίπεδα τιμής ήταν τέτοια ώστε οι παραγωγοί να αναγκάζονται να λειτουργούν κάτω από τα επίπεδα λειτουργίας χωρίς ζημίες. Πάντως, οι περικοπές της ικανότητας παραγωγής και τα κλεισίματα εγκαταστάσεων, η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και η αύξηση της ζήτησης από το 1984 εξάλειψαν σε μεγάλο βαθμό την πλεονάζουσα ικανότητα παραγωγής και κατά τα τελευταία έτη η βιομηχανία λειτουργεί με κέρδη.

5. *Οι έρευνες της Επιτροπής*

(8) Η ύπαρξη πιθανής παράβασης διαπιστώθηκε για πρώτη φορά στα τέλη του 1983 κατά τη διάρκεια ερευνών σχετικά με ένα άλλο θερμοπλαστικό προϊόν. Από τις 21 Νοεμβρίου μέχρι τις 6 Δεκεμβρίου 1983 έγιναν επισκέψεις ελέγχου στις επιχειρήσεις ICI, DSM και Shell με βάση εντολές που αφορούσαν ειδικά συμφωνίες οι οποίες εικάζετο ότι είναι αντίθετες προς το άρθρο 85 στον τομέα των θερμοπλαστικών προϊόντων PVC, πολυστυρόλη, HdPE και LdPE. Ως εκ τούτου, το 1984 παρασχέθηκαν στοιχεία από τις επιχειρήσεις DSM και ICI μετά την έκδοση αποφάσεων σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 5 του κανονισμού αριθ. 17. Τον Ιανουάριο του 1987 πραγματοποιήθηκαν και άλλες αιφνίδιες έρευνες σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 3 του κανονισμού στις εγκατάστασεις των

επιχειρήσεων Atochem, CdF, Dow, Enichem και Repsol. Στη συνέχεια έγιναν έρευνες στις εγκαταστάσεις των BASF, Bayer, BP και Exxon. Η Επιτροπή υποχρεώθηκε επίσης να εκδώσει μια σειρά αποφάσεων σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 5 μετά από την άρνηση ή την παράλειψη μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων να παράσχουν πληροφορίες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις επέμειναν στην αρχική άρνησή τους.

Β. Λεπτομέρειες σχετικά με την παράβαση

1. *Η προέλευση του καρτέλ*

(9) Λόγω της ταχείας κλιμάκωσης των τιμών πετρελαίου το 1973 και 1974 και της πτώσης της βιομηχανικής ζήτησης, η αγορά της Δυτικής Ευρώπης για το LdPE άρχισε να παρουσιάζει σημαντική πλεονάζουσα ικανότητα παραγωγής από το δεύτερο εξάμηνο του 1974.

Έγγραφα και εκθέσεις που συντάχθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1976, τα οποία βρέθηκαν στην DSM (ενώ αγνοείται ο συντάκτης τους) αποδεικνύουν ότι καταρτίστηκε ένα σχέδιο για την κατανομή της διαθέσιμης αγοράς μεταξύ των παραγωγών LdPE της Δυτικής Ευρώπης με βάση την «ίση κατανομή της τροφοδότησης» των αντίστοιχων εγκαταστάσεών τους, το οποίο όμως δεν αποδείχθηκε ικανοποιητικό. Στη συνέχεια οι κύριες προσπάθειες των παραγωγών από τον Σεπτέμβριο του 1976 απέβλεπαν σε συντονισμένες «πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές».

Οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές σχεδιάστηκαν σε συναντήσεις των αποκαλούμενων «heads of state» (ανώτεροι διευθυντές) που έλαβαν χώρα στη Ζυρίχη. Οι εγχώριοι παραγωγοί σε κάθε εθνική αγορά ήταν υπεύθυνοι για αυξήσεις τιμών, ενώ «οι εισαγωγείς» (παραγωγοί που δεν διαθέτουν εγκαταστάσεις παραγωγής LdPE στη συγκεκριμένη εθνική αγορά) ακολουθούσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Όταν αποδείχθηκε ότι το συγκεκριμένο σχέδιο είχε περιορισμένη επιτυχία, δημιουργήθηκε μια «ομάδα εργασίας» ορισμένων παραγωγών, η οποία επιφορτίστηκε με την κατάρτιση νέου σχεδίου για τον έλεγχο της παραγωγής και των μεριδίων αγοράς. Η ομάδα κατήρτισε έκθεση, αλλά παρέμειναν ορισμένες διαφορές οι οποίες επρόκειτο να συζητηθούν στη συνάντηση των «heads of state» στη Ζυρίχη στις 17 Σεπτεμβρίου 1976.

(10) Ο πρόεδρος της ομάδας εργασίας συνέταξε σχέδιο συμβιβασμού για τη συγκεκριμένη συνάντηση στο οποίο πρότεινε νέο σχέδιο ελέγχου των ποσοτήτων που επρόκειτο να ισχύσει από την 1η Απριλίου 1977. Οι ποσοστώσεις ή «τα ιδανικά μερίδια αγοράς» έπρεπε να στηρίζονται στα «ποσοστά παραγωγικής ικανότητας» που διέθετε κάθε παραγωγός, θεωρητική έννοια που συγκεκριμενοποιόταν με την εφαρμογή μηχανισμού που τιμωρούσε τη νέα παραγωγική ικανότητα που αναπτυσσόταν μετά τα μέσα του 1974.

Πρότεινε επίσης γενικούς κανόνες για τις μελλοντικές πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές, στο μέτρο που επρόκειτο να συμφωνηθεί σύστημα ελέγχου των ποσοτήτων. Ο στόχος ήταν να επιτευχθεί μια «ευρωπαϊκή» τιμή με μικρές ή ανύπαρκτες διαφορές μεταξύ των κρατών, που να επιτρέπει όμως στους εισαγωγείς να πωλούν με μικρές εκπτώσεις σε σύγκριση με τους εγχώριους παραγωγούς.

Η επόμενη προτεινόμενη πρωτοβουλία σχετικά με την τιμή ήταν για ένα ελάχιστο επίπεδο 1,70 γερμανικά μάρκα ανά χιλιόγραμμο η οποία έπρεπε να αρχίσει να ισχύει από την 1η Οκτωβρίου 1976. Κατάλογος των αντίστοιχων τιμών σε κάθε εθνικό νόμισμα είχε επισυναφθεί στην έκθεση.

(11) Προτείνονταν τακτικές μηνιαίες συναντήσεις «εμπειρογνωμόνων» για να ανταλλάσσουν στατιστικά στοιχεία, να παρακολουθούν την εξέλιξη της κατάστασης και να επιλύουν τις διαφορές. Για να ενισχυθούν στο καθήκον τους αυτό, ο πρόεδρος προέβλεπε τη συνεχή χρήση του συστήματος ανταλλαγής στατιστικών στοιχείων Fides.

Η Fides είναι μια στατιστική υπηρεσία που καλύπτει τη βιομηχανία την οποία διαχειρίζεται λογιστική εταιρεία με έδρα τη Ζυρίχη. Οι παραγωγοί παρέχουν κάθε μήνα τα ατομικά στοιχεία τους σχετικά με την παραγωγή, τις πωλήσεις και τα αποθέματα στην κεντρική υπηρεσία, η οποία συγκεντρώνει τις πληροφορίες των διαφόρων παραγωγών και διαβιβάζει συνολικά και ανώνυμα στατιστικά στοιχεία για το σύνολο της δυτικοευρωπαϊκής αγοράς. Από αυτά τα συνολικά στατιστικά στοιχεία, κάθε παραγωγός μπορεί να διαπιστώσει το δικό του μερίδιο αγοράς αλλά όχι εκείνο των ανταγωνιστών. Το σύστημα εξασφαλίζει το απόρρητο των στοιχείων αλλά δεν υπάρχει τίποτα που να εμποδίζει τους ανταγωνιστές να ανταλλάσσουν λεπτομερείς πληροφορίες μεταξύ τους με άλλο τρόπο. Τα επίσημα συνολικά στοιχεία Fides χρησιμοποιούνται στην περίπτωση αυτή για να ελεγχθεί η ορθότητα των στοιχείων που αντάλλαξαν μεταξύ τους οι παραγωγοί.

Η σύνθεση της προβλεπόμενης ομάδας «εμπειρογνωμόνων» ήταν η ακόλουθη: ATO (κατόπιν Atochen) BASF, Bayer ή Hoechst, CdF, Carbide group (1), Dow, DSM, ICI, Pekema και δύο άγνωστοι «ιταλοί» αντιπρόσωποι.

Οι λεπτομερείς πίνακες που επισυνάφθηκαν στην έκθεση της ομάδας εργασίας, οι οποίοι χρησίμευσαν σαν βάση για τον υπολογισμό «της κατανεμημένης παραγωγικής δυναμικότητας» και ανέφεραν το μερίδιο αγοράς κάθε παραγωγού για τα προηγούμενα τρία έτη, αποδεικνύουν ότι, στην ουσία, το σύνολο της δυτικοευρωπαϊκής βιομηχανίας LdPE συμμετείχε στο σχέδιο αυτό. Μόνον οι επιχειρήσεις Exxon και Shell δεν φαίνεται να συνεργάστηκαν στο εν λόγω σχέδιο την εποχή εκείνη.

2. *Το σύστημα των τακτικών συναντήσεων*

(12) Ορισμένοι παραγωγοί ισχυρίστηκαν ότι οι προτάσεις του 1976 ουδέποτε εφαρμόστηκαν αλλά τα αποδεικτικά έγγραφα που βρίσκονται στη διάθεση της Επιτροπής διαψεύδουν τον ισχυρισμό αυτό.

Ένα σύστημα συναντήσεων σε δύο επίπεδα με τους «προϊστάμενους» ή «διευθυντές» (ο όρος «heads of

(1) Πάντως, η Unifos, κοινή επιχείρηση κατά 50 % που δημιουργήθηκε το 1961 μεταξύ της Union Carbide και της Kemanobel, ήταν εκείνη που αναφέρθηκε ότι συμμετείχε στις συναντήσεις. Άλλες εταιρείες που ανήκαν στην Union Carbide οι οποίες παρήγαγαν LdPE, πωλήθηκαν στην BP το 1978 και, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2988/74, δεν κινήθηκε διαδικασία κατά της Union Carbide.

state» φαίνεται να εγκαταλείφθηκε), οι οποίοι αποφάσιζαν σχετικά με τη στρατηγική και τη λεπτομερή εφαρμογή του σχεδίου για τους «εμπειρογνώμονες», τέθηκε πράγματι σε εφαρμογή ακριβώς όπως είχε προβλεφθεί από τον πρόεδρο της ομάδας εργασίας.

Η ακριβής ημερομηνία κατά την οποία άρχισαν οι συναντήσεις δεν είναι γνωστή. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρείχε η επιχείρηση ICI βάσει του άρθρου 11 του κανονισμού αριθ. 17 στις 5 Ιουνίου 1984, οι συναντήσεις των παραγωγών LdPE άρχισαν κατά τα μέσα της δεκαετίας του '70 και «πιθανόν από το 1979» ελάμβαναν χώρα δύο φορές το μήνα «για να παρακολουθούν τα διαχείριση του συστήματος σε διάφορα επίπεδα». Μερικές επιχειρήσεις ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι έγιναν τέτοιου είδους συναντήσεις πριν από το 1979 ή και μετά. Δεν υπάρχει όμως λόγος να αμφισβητηθούν οι δηλώσεις της ICI ότι οι συναντήσεις άρχισαν «κατά τα μέσα του 1970» ακόμη και αν δεν υπάρχουν λεπτομερή στοιχεία. «Οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές» έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της περιόδου μέχρι το 1979, γεγονός που αποδεικνύει ότι το σχέδιο είχε πράγματι τεθεί σε εφαρμογή. Πράγματι, από ένα υπόμνημα που βρέθηκε στην Exxon αποδεικνύεται ότι, ήδη τον Ιανουάριο του 1977, η επιχείρηση ICI προσπαθούσε να εξασφαλίσει τη συμμετοχή της Exxon σε μια αύξηση της τιμής σε 1,53 γερμανικά μάρκα ανά χιλιόγραμμο την 1η Φεβρουαρίου (η τιμή-στόχος της 1ης Οκτωβρίου 1976 που ήταν 1,70 γερμανικά μάρκα ανά χιλιόγραμμο δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί). Το υπόμνημα της Exxon αναφέρεται σε συναντήσεις της βιομηχανίας LdPE, οι οποίες «πραγματοποιήθηκαν τακτικά κατά τη διάρκεια των προηγούμενων μηνών στο πλαίσιο της προσπάθειας να δημιουργηθεί "μηχανισμός" που να επιτρέπει σημαντική αύξηση των τιμών» και οι οποίες προέβλεπαν «σχέδια δράσης σχετικά με τις ποσότητες». Άλλες «τοπικές συναντήσεις» των παραγωγών LdPE του Ηνωμένου Βασιλείου φαίνεται ότι άρχισαν να πραγματοποιούνται το 1976.

Η επιχείρηση ICI, στην απάντησή της, προσδιόρισε τις επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος σε μερικές τουλάχιστον από τις «διεθνείς» συναντήσεις, όπως οι ATO (ο προκάτοχος της Atochem), BASF, Bayer, BP, CdF, Danubia, Dow, DSM, Enichem, Enpetrol, ICI, Neste Oy, Hoechst, Norpolefin, Montedison, Saeta και Unifos (αποκτήθηκε από την Neste Oy το 1985) (1).

Ο κατάλογος των συμμετεχόντων επιβεβαιώθηκε σε μεγάλο βαθμό από την DSM, η οποία κατονόμασε τις επιχειρήσεις: ATO, BASF, CdF, Dow, DSM, ICI, Montedison, Enichem, Pekema (μέρος του ομίλου Neste Oy από το 1978) και Saga.

(13) Οι συναντήσεις των «προϊσταμένων» ή «διευθυντών» ελάμβαναν χώρα κάθε μήνα, ενώ πραγματοποιούντο πολλές συναντήσεις των «εμπειρογνωμόνων» στο διάστημα που μεσολαβούσε μεταξύ των συναντήσεων των ανώτερων στελεχών.

Στις αρχές του 1982, φαίνεται ότι προέκυψαν ερωτηματικά σχετικά με το κατά πόσον πρέπει να συνεχίσουν να πραγματοποιούνται οι συναντήσεις των «εμπειρογνωμόνων».

Αποφασίστηκε από τους «διευθυντές», στη συνάντηση της 20ής Ιανουαρίου 1982, ότι οι συσκέψεις των «εμπειρογνωμόνων» πρέπει να συνεχίσουν δεδομένης της «ουσιαστικής χρησιμότητάς τους». Οι εμπειρογνώμονες (όπως αναφέρει το υπόμνημα της συνάντησης) δεν ήταν σε θέση να τροποποιούν τις πολιτικές που είχαν συμφωνηθεί από τους διευθυντές, μπορούσαν όμως να αποφασίζουν σχετικά με τις λεπτομέρειες εφαρμογής τους.

(14) Μόνο δύο λεπτομερή υπομνήματα σχετικά με τα θέματα που αποφασίστηκαν ή συζητήθηκαν στις συναντήσεις τέθηκαν στη διάθεση της Επιτροπής, τα οποία βρέθηκαν και τα δύο στην επιχείρηση Repsol κατά τη διάρκεια των ερευνών που έγιναν τον Ιανουάριο του 1987.

Το πρώτο ήταν ένα λεπτομερές υπόμνημα της συνάντησης των διευθυντών που έγινε στη Ζυρίχη στις 20 Ιανουαρίου 1982 και το δεύτερο αφορούσε μια σύνοδο των εμπειρογνωμόνων στο Μιλάνο στις 10 Μαΐου 1982.

Το υπόμνημα από τη συνάντηση των διευθυντών της 20ής Ιανουαρίου 1982 περιλαμβάνει χρονοδιάγραμμα των συναντήσεων των ανώτερων στελεχών για τον υπόλοιπο χρόνο μαζί με τα ονόματα των επιχειρήσεων που ήταν επιφορτισμένες με τη διοργάνωση κάθε συνάντησης: το υπόμνημα αναφέρει τις επιχειρήσεις ATO, BASF, CdF, Dow, Enoxy (αργότερα τμήμα της Enichem), ICI, Montedison, Chemie Linz, Pekema, Unifos, και «τους ισπανούς παραγωγούς» σαν διοργανωτές των μελλοντικών συναντήσεων (η Pekema αποτελούσε ήδη μέρος της Neste Oy και η Unifos απορροφήθηκε αργότερα από τον όμιλο Neste).

Στη συνάντηση των εμπειρογνωμόνων της 10ης Μαΐου 1982 συμμετείχαν εννέα επιχειρήσεις: ATO, BASF, CdF, Dow, Enoxy, ICI, Montepolimeri (μία εταιρεία του ομίλου Montedison), Repsol και Chemie Linz.

Σύμφωνα με τα πρακτικά μιας συνάντησης μεταξύ της Dow και της Repsol στη Ζυρίχη στις 30 Οκτωβρίου 1984, οκτώ παραγωγοί LdPE επρόκειτο να συναντηθούν στη Ζυρίχη στις 13 Νοεμβρίου 1984 για να πραγματοποιήσουν μια ενδεχόμενα «τελευταία συνάντηση»: ATO, BASF (υπήρχε ένα ερωτηματικό δίπλα από το όνομα της συγκεκριμένης επιχείρησης), Bayer, CdF, Dow, DSM, Enichem και Pekema. Η Repsol είχε επίσης προσκληθεί επίσημα. Δεν είναι γνωστό αν η συνάντηση έλαβε χώρα. Η σημασία του εγγράφου όμως, ανεξάρτητα από το αν πραγματοποιήθηκε η συγκεκριμένη συνάντηση, συνίσταται στο γεγονός ότι αποδεικνύει ότι οι παραγωγοί που κατονομάζονται συνέχισαν να συμμετέχουν σε έναν συμπαιγνιακό διακανονισμό.

(15) Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν σαφή αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή των επιχειρήσεων αυτών στις συναντήσεις, σχεδόν όλες αρνήθηκαν, τουλάχιστον μέχρι το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας, οποιαδήποτε γνώση σχετικά με τις συναντήσεις ή, για διάφορους λόγους, αρνήθηκαν να απαντήσουν στις αιτήσεις για πληροφορίες και στις αποφάσεις της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 5 του κανονισμού αριθ. 17.

(1) Η Enpetrol ήταν η μητρική της Repsol και η Saeta ήταν ένας άλλος ισπανός παραγωγός. Ελλείψει αποδεικτικών στοιχείων, δεν κινήθηκε διαδικασία κατά της Saeta. Η Danubia ήταν τότε εταιρεία παραγωγής που ανήκε κατά 50 % στην Chemie Linz και κατά 50 % στην BASF. Η Norpolefin ήταν η εταιρεία παραγωγής της Saga Petroleum, η οποία ενσωματώθηκε αργότερα στην Statoil. Φαίνεται περίεργο το γεγονός ότι η ICI κατονόμασε δύο επιχειρήσεις παραγωγής (Danubia και Norpolefin) οι οποίες δεν προέβαιναν σε πωλήσεις, αλλά υπάρχουν πολλά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι επιχειρήσεις Chemie Linz και Saga συμμετείχαν για δικό τους λογαριασμό.

Από τις επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση, μόνο η Shell και η Monsanto δεν χαρακτηρίζονται ως συμμετέχουσες στο σύστημα των «διεθνών συναντήσεων».

Η Shell δεν συμμετείχε στις συναντήσεις αλλά δέχεται ότι «ευκαιριακά» πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικές επαφές σχετικά με τις ποσότητες πωλήσεων με την ICI και ότι η εταιρεία πωλήσεων Shell του Ηνωμένου Βασιλείου έλαβε μέρος σε τοπικές συναντήσεις από τα τέλη του 1977.

Η Monsanto συμμετείχε επίσης σε τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως και η BP, η οποία αναγνωρίζει επίσης τη συμμετοχή της σε δύο «διεθνείς» συναντήσεις το 1980 καθώς και άλλες επαφές με ανταγωνιστές αλλά αρνείται ότι αυτές οι διεθνείς συναντήσεις ή επαφές αφορούσαν διακανονισμούς αντίθετους προς τον ανταγωνισμό.

Οι τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο υπήρχαν από το 1976 και συμμετείχαν αρχικά οι επιχειρήσεις ICI, Shell Chemicals (UK) Ltd, BXL (την οποία απέκτησε η BP από την Union Carbide το 1978 και είναι γνωστή στη συνέχεια σαν BP Chemicals Ltd) και Monsanto. Από το 1980, εκτός από τους τοπικούς παραγωγούς, συμμετείχαν και εισαγωγείς αλλά η ταυτότητά τους είναι άγνωστη. Σύμφωνα με την BP, η Monsanto έπαυσε να συμμετέχει από το 1980 περίπου.

Η Repsol είχε στενές επαφές με άλλους ισπανούς παραγωγούς, συμπεριλαμβανόμενης της ισπανικής θυγατρικής της Dow, καθώς και με την κεντρική επιχείρηση της Dow που βρίσκεται στη Ζυρίχη.

Οι μόνες άλλες αναφορές σε τοπικές συναντήσεις στα έγγραφα αφορούν την Ιταλία. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Repsol σχετικά με τη συνάντηση που έγινε τον Μάιο 1982 στο Μιλάνο, πραγματοποιούντο συναντήσεις στη φάση αυτή κάθε εβδομάδα.

Δεν είναι ακόμα γνωστό κατά πόσον έχουν παύσει τώρα οι συναντήσεις. Πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές αναφέρονται συχνά στον εμπορικό τύπο. Η πλειονότητα των ευρωπαίων παραγωγών LdPE συμμετείχε ακόμα σε κάποια μορφή συμπαιγνίας τον Νοέμβριο του 1984, ένα έτος μετά από την έναρξη των ερευνών της Επιτροπής. Πράγματι, ακόμα και τον Δεκέμβριο του 1985, ένα ανώτερο στέλεχος της Enichem τηλεφώνησε στην Exxon λέγοντας ότι «η βιομηχανία πολυαιθυλενίου πρόκειται να εφαρμόσει την τιμή των 2 γερμανικών μάρκων ανά χιλιόγραμμο από την 1η Φεβρουαρίου και επιθυμώ να σας ενημερώσω σχετικά με το γεγονός αυτό». Το γεγονός αυτό αποδεικνύει κατά κάποιο τρόπο ότι συνεχίστηκε η συνεννόηση μεταξύ άλλων παραγωγών.

3. *Το θέμα των συναντήσεων*

(16) Ορισμένοι παραγωγοί υποστηρίζουν (χωρίς όμως να προσκομίζουν πρακτικά, έγγραφα ή υπομνήματα για να υποστηρίξουν τα επιχειρήματά τους) ότι στις συναντήσεις ασχολούντο μόνο με συζητήσεις για κοινά προβλήματα γενικού χαρακτήρα, χωρίς οι συζητήσεις αυτές να συνεπάγονται ενδεχόμενους περιορισμούς του ανταγωνισμού. Άλλοι ισχυρίζονται ότι μερικές φορές έγιναν ασαφείς προτάσεις για εναρμονισμένη δράση σχετικά με τις τιμές ή τις ποσοστώσεις, οι οποίες δεν εφαρμόστηκαν ποτέ.

Τα επιχειρήματα αυτά διαψεύδονται σαφώς από τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία που βρήκε η Επιτροπή.

Τα σχέδια του 1976 αποδεικνύουν ότι οι συναντήσεις των ανώτερων στελεχών, οι οποίες ελάμβαναν ήδη χώρα την εποχή εκείνη, γίνονταν για να συμφωνηθούν εναρμονισμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές. Οι συναντήσεις των «εμπειρογνωμόνων» που προτείνονταν είχαν σκοπό την παρακολούθηση της εξέλιξης των σχεδίων που συμφωνήθηκαν σε επίπεδο ανώτερων στελεχών. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχουν πρακτικά για τις συναντήσεις που έλαβαν χώρα, η Επιτροπή είναι σε θέση να συμπεράνει ότι ο σκοπός αυτών των συναντήσεων και τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκαν ήταν αυτά που αναφέρονται στις εκθέσεις της ομάδας εργασίας.

Στα αρχικά στάδια της έρευνας του 1983 και 1984, οι επιχειρήσεις DSM και ICI αρνήθηκαν επίμονα την ύπαρξη πρακτικών των συναντήσεων και, εξαιρουμένης της Repsol (στην οποία βρέθηκαν υπομνήματα σχετικά με τις συναντήσεις από την Επιτροπή τον Ιανουάριο το 1987), οι επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση δεν μπόρεσαν ή δεν θέλησαν να προσκομίσουν έγγραφα στοιχεία σχετικά με τις συναντήσεις. Δεδομένων των νομικών κινδύνων που συνεπάγονται οι «ανεπίσημες» συναντήσεις μεταξύ ανταγωνιστών, μπορεί εύλογα να υποτεθεί ότι, στην περίπτωση που οι συναντήσεις είχαν έννομο σκοπό, θα είχαν τηρηθεί λεπτομερή επίσημα πρακτικά τα οποία θα εδίδοντο πρόθυμα σε οποιαδήποτε αρχή ελέγχου.

Η Επιτροπή δεν είναι πάντως υποχρεωμένη στην παρούσα υπόθεση να στηριχθεί μόνο σε ενδείξεις όσον αφορά το θέμα των συναντήσεων. Λεπτομερείς σημειώσεις για δύο συναντήσεις που βρέθηκαν στη Repsol αποδεικνύουν αναμφισβήτητα ότι οι συγκεκριμένες συναντήσεις α) αφορούσαν τον καθορισμό τιμών-στόχων, τον συντονισμό των τιμών πώλησης και τη διαχείριση ενός συστήματος ελέγχου των ποσοστώσεων ή ποσοτήτων και β) αποτελούσαν τμήμα τακτικού συστήματος συναντήσεων δύο φορές το μήνα.

Ο αντίθετος προς τον ανταγωνισμό σκοπός των συναντήσεων επιβεβαιώνεται από έγγραφο της 4ης Ιουλίου 1983 που βρέθηκε στην DSM (φέρει την ένδειξη «strikt vertrouwelijk» — αυστηρά εμπιστευτικό), το οποίο αφορά τον καθορισμό τιμών στις συναντήσεις των «προϊσταμένων» το 1983, καθώς και ένα έγγραφο της ICI που αναφέρεται σε συνάντηση στο Παρίσι τον Αύγουστο του 1982, το οποίο αναφέρει τον καθορισμό νέας τιμής στόχου για το LdPE.

(17) Από τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία μπορεί, ως εκ τούτου, να συναχθεί ότι οι συναντήσεις των «προϊσταμένων» και των «εμπειρογνωμόνων» αφορούσαν:

α) τη διαπραγμάτευση των ετήσιων πωλήσεων-στόχων ή τις ποσοστώσεις για κάθε παραγωγό·

β) τον καθορισμό «τιμών-στόχων», δηλαδή το επίπεδο στο οποίο οι παραγωγοί όφειλαν να προσπαθήσουν να αυξήσουν τις τιμές μέσω συντονισμένης «πρωτοβουλίας σχετικά με τις τιμές» με κατάλογο τιμών σε κάθε εθνικό νόμισμα·

γ) τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για να υποστηριχθεί η εφαρμογή των συντονισμένων πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές·

δ) τον έλεγχο της εφαρμογής του συστήματος ποσοστώσεων ή άλλων μηχανισμών ελέγχου των ποσοτήτων και την πορεία των συμφωνημένων πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές.

4. *Ποσοστώσεις*

(18) Ο πρόεδρος της ομάδας εργασίας πρότεινε, τον Σεπτέμβριο του 1976, συμβιβαστικό σχέδιο για τον έλεγχο των ποσοτήτων που απέβλεπε να κατανείμει την αγορά ανάλογα με την «ιεραρχημένη ικανότητα παραγωγής» κάθε παραγωγού, η οποία θα υπολογιζόταν μειώνοντας κατά 25 %, 50 % ή 75 % τη νέα ικανότητα παραγωγής που θα προστίθετο κατά διαστήματα μετά τα μέσα του 1974. Φαίνεται ότι η ευθύνη για τα προβλήματα πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας αποδιδόταν στους παραγωγούς που παρουσίαζαν αυτή τη νέα παραγωγική ικανότητα.

Σύμφωνα με τις αρχικές απαντήσεις της DSM και της ICI στις αποφάσεις που είχαν ληφθεί βάσει του άρθρου 11 το 1984, αυτό αποτελούσε απλή πρόταση η οποία δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή.

(19) Έγγραφα που βρέθηκαν μεταγενέστερα στη Repsol (τα οποία προέρχονται πιθανόν από την ICI) αποδεικνύουν πάντως ότι συμφωνήθηκαν πωλήσεις-στόχοι για το 1980 για κάθε παραγωγό που χρησιμοποιούσε μέθοδο βασισμένη στην «ιεραρχημένη ικανότητα παραγωγής», ιδέα που είχε ήδη αναφερθεί στην αρχική πρόταση του 1976. Ορίζονταν στόχοι που λάμβαναν υπόψη τη νέα επαυξημένη παραγωγική ικανότητα σύμφωνα με μια «συμφωνημένη μέθοδο», αλλά οποιαδήποτε προσαύξηση των ποσοστώσεων που προέκυπτε από τη νέα παραγωγική ικανότητα μειωνόταν για να προσαρμοστεί με την προβλεπόμενη ανάπτυξη της αγοράς.

Το 1981 προτάθηκε τροποποίηση των στόχων που υπολογίστηκαν σύμφωνα με τις «συμφωνημένες διαδικασίες» για να ληφθεί υπόψη η χαμηλή ζήτηση. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μέθοδο, οι «στόχοι» προστιθέμενοι έδιναν ένα αποτέλεσμα 4,27 εκατομμυρίων τόνων. Η συνολική ζήτηση όμως προβλεπόταν να ανέλθει το 1981 μόνο σε 3,65 εκατομμύρια τόνους. Ενώ φαίνεται (από ένα έγγραφο που βρέθηκε στην ICI) ότι τον Απρίλιο του 1981 δεν είχε επιτευχθεί τελική συμφωνία σχετικά με τις ποσοστώσεις του έτους, ίσχυε κάποια μορφή ελέγχου και αναφοράς των ποσοτήτων από το τέλος του έτους, που συνεπαγόταν την αναφορά μηνιαίας και ετήσιας ποσόστωσης και περαιτέρω εκτιμήσεις για τις μηνιαίες πωλήσεις κάθε παραγωγού: (πρακτικά της συνάντησης των διευθυντών στις 20 Ιανουαρίου 1982). Κατά τη διάρκεια του 1981 προτάθηκε «αντισταθμιστικό» σχέδιο για να τιμωρηθούν οι παραγωγοί που είχαν υπερβεί τους μηνιαίους στόχους τους, αλλά είναι αμφίβολο κατά πόσο τέθηκε σε εφαρμογή. Η Επιτροπή βρήκε επίσης στην Repsol έγγραφα που αναφέρονται σε «πρόταση ειρήνης» του 1982, με την οποία προτείνονται ποσοστώσεις για κάθε παραγωγό συγκρινόμενες με τις ισχύουσες για το 1981 πωλήσεις [1].

Κατά τη διάρκεια του 1982 λειτούργησε πάλι κάποιο σύστημα ποσοστώσεων: τα πρακτικά της συνάντησης των διευθυντών της 20ής Ιανουαρίου 1982 αναφέρουν ότι «οι μηνιαίες ποσοστώσεις κατανέμονται ως συνήθως, με την επιφύλαξη "προς το παρόν" ενός περιθωρίου ασφάλειας 10 %» (το πρωτότυπο είναι συνταγμένο στα ισπανικά). Το περιθώριο 10 % ήταν πιθανόν ένα συμβιβαστικό μέτρο που υιοθετήθηκε, λόγω ορισμένων διαφωνιών σχετικά με ένα οριστικό σύστημα ποσοστώσεων. Στη συνάντηση των εμπειρογνωμόνων που έγινε στις 10 Μαΐου, οι εννέα συμμετέχοντες αντάλλαξαν λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τις εκτιμήσεις τους για τις πωλήσεις των δύο προηγουμένων μηνών. Οι συνολικές πωλήσεις τους συγκρίθηκαν με τα συνολικά στοιχεία Fides. Αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών έγινε προφανώς σύμφωνα με κάποια μορφή ελέγχου των ποσοτήτων.

Η πιθανή ύπαρξη ενός μηχανισμού ελέγχου των ποσοτήτων το 1984 αποδεικνύεται από έγγραφο που βρέθηκε στην CdF, στο οποίο προτείνεται i) να συγκριθούν οι πραγματικές πωλήσεις κάθε παραγωγού για τον Ιανουάριο-Οκτώβριο 1984 με την ίδια περίοδο του 1983 και ii) να εναρμονιστούν τα σύνολα με τα συνολικά στατιστικά στοιχεία Fides που αναφέρονται στην ίδια περίοδο. (Η σύγκριση με τα συνολικά στοιχεία Fides φαίνεται ότι αποτελούσε έλεγχο της ορθότητας των στοιχείων σχετικά με τις πωλήσεις που δηλώθηκαν από τους παραγωγούς και υλοποιεί τη σύσταση που έγινε στο έγγραφο του 1976 να χρησιμοποιούνται τα στοιχεία Fides σαν «βάση». Η CdF ισχυρίζεται ότι δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει την προέλευση του εγγράφου ή να παράσχει άλλες πληροφορίες σχετικά με το εν λόγω έγγραφο.

5. *Τιμές-στόχοι*

(20) Ένα από τα καθήκοντα των συναντήσεων των παραγωγών ήταν ο καθορισμός τιμής-στόχου για το LdPE και ο σχεδιασμός συντονισμένης προσπάθειας ή «πρωτοβουλίας» για να εξασφαλιστεί η εφαρμογή αυτού του επιπέδου τιμής μέχρι μια ορισμένη ημερομηνία.

Οι πρωτοβουλίες τιμών που επιχειρήθηκαν πριν από τον Σεπτέμβριο του 1976 αποδείχθηκαν εν μέρει μόνο επιτυχείς, και η νέα πρόταση επιχειρούσε να τονώσει τον υφιστάμενο μηχανισμό συνδυάζοντας τις περιοδικές πρωτοβουλίες τιμών με τον μόνιμο έλεγχο των ποσοτήτων.

Τα αποδεικτικά έγγραφα που βρίσκονται στη διάθεση της Επιτροπής αναφέρουν ότι οι «διευθυντές» αποφάσιζαν σχετικά με τη στρατηγική των μελλοντικών πρωτοβουλιών τιμών, αναθέτοντας τη ρύθμιση των λεπτομερειών στις συσκέψεις των «εμπειρογνωμόνων».

(21) Έτσι, τα πρακτικά της Repsol από τη συνάντηση των «εμπειρογνωμόνων» στο Μιλάνο στις 10 Μαΐου 1982 αναφέρουν ότι ο στόχος για τον Ιούνιο συμφωνήθηκε αρχικά σε 2 γερμανικά μάρκα ανά χιλιόγραμμο, αλλά η Dow πρότεινε να αυξηθεί η τιμή αυτή σε 2,05 γερμανικά μάρκα ανά χιλιόγραμμο λόγω της αύξησης της τιμής του αιθυλενίου. Κατά τη διάρκεια αυτής της συνάντησης, οι μετέχοντες, αφού αντάλλαξαν αρχικά εκτιμήσεις σχετικά με τις πωλήσεις τους κατά τους δύο προηγούμενους μήνες, αναφέρθηκαν στη γενική τάση των τιμών στις εθνικές αγορές καθώς και στις επιμέρους τιμές που εφάρμοζε κάθε παραγωγός.

[1] Φαίνεται ότι η Ισπανία θεωρήθηκε σαν «ειδική περίπτωση» για τους σκοπούς του συστήματος ποσοστώσεων. Στα έγγραφα γίνεται αναφορά σε μια «in-out» συμφωνία για την Ισπανία σε συνδυασμό με ποσοστώσεις, αλλά δεν παρέχονται περαιτέρω λεπτομέρειες.

Στο έγγραφο που βρέθηκε στην DSM με ημερομηνία 4 Ιουλίου 1983, υπάρχουν ανάλογες ενδείξεις ως προς το ότι είχαν σχεδιαστεί πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές. Στην πλέον πρόσφατη συνάντηση των «προϊσταμένων» (15 Ιουνίου 1983 στο Ελσίνκι), η τιμή των 2,00-2,5 γερμανικών μάρκων [1] είχε προβλεφθεί για τον Σεπτέμβριο του 1983, ενώ οι τιμές του Αυγούστου παρέμεναν στο επίπεδο του Ιουλίου. Το έγγραφο της DSM περιγράφει επαφές που έλαβαν χώρα με την BASF και αναφέρει ότι η DSM υποστηρίζει την πρόταση, στην οποία φαίνεται ότι προέβη η BASF στη σύσκεψη των προϊσταμένων τον Ιούλιο του 1983, να αρχίσει η πρωτοβουλία σχετικά με τις τιμές την 1η Αυγούστου αντί της 1ης Σεπτεμβρίου.

Το σχέδιο του 1976 και τα πρακτικά των συναντήσεων που βρέθηκαν στην Alcudia αποδεικνύουν ότι, ενώ η τιμή σε γερμανικά μάρκα χρησιμοποιείτο όσον αφορά τον «ευρωπαϊκό» στόχο, η αντίστοιχη τιμή υπολογιζόταν για κάθε εθνική αγορά στο αντίστοιχο νόμισμα.

(22) Η Επιτροπή ζήτησε από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην παρούσα υπόθεση να παράσχουν όλα τα αποδεικτικά έγγραφα που αποδεικνύουν τους στόχους τους σχετικά με τις τιμές, τους καταλόγους τιμών ή τις εντολές σχετικά με τις τιμές προς τα εθνικά γραφεία πωλήσεων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις ισχυρίστηκαν είτε ότι τα συγκεκριμένα αποδεικτικά έγγραφα είχαν καταστραφεί έτσι όπως συνηθίζεται, είτε ότι δεν είχαν ποτέ υπάρξει δεδομένου ότι όλες οι εντολές εδίδοντο από το τηλέφωνο. Άλλες επιχειρήσεις ισχυρίστηκαν ότι όλες οι αποφάσεις σχετικά με τις τιμές λαμβάνονταν για κάθε πελάτη χωριστά και ότι δεν είχε καθοριστεί μια συνολική πολιτική. Η Επιτροπή δεν δέχεται ότι σε ένα τόσο ευαίσθητο, από άποψη τιμών, τομέα οι επιχειρήσεις δεν είχαν ειδικούς στόχους σχετικά με τις τιμές ή ότι δεν είχαν τηρηθεί γραπτά αρχεία, δεδομένου ότι ορισμένες επιχειρήσεις, στις οποίες έγιναν επισκέψεις ελέγχου τον Νοέμβριο του 1983, διέθεταν όλα τα απαραίτητα αποδεικτικά έγγραφα.

Δεν ήταν, ως εκ τούτου, δυνατόν να συγκριθούν οι εσωτερικοί στόχοι τιμών όλων των παραγωγών με τις γνωστές τιμές-στόχους ή οι τιμές των παραγωγών μεταξύ τους.

(23) Παρ' όλα αυτά, η Επιτροπή, μολονότι στα αρχεία των περισσότερων παραγωγών δεν υπάρχουν έγγραφα που να αποδεικνύουν τους στόχους τους σχετικά με τις τιμές, κατόρθωσε να προσδιορίσει πάνω από 20 πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές για το LdPE κατά την περίοδο που καλύπτεται από την παρούσα απόφαση.

Περιοδικές πρωτοβουλίες της βιομηχανίας να αυξήσει την ευρωπαϊκή τιμή σε ιδιαίτερο επίπεδο-στόχο αναφέρονται συχνά στον ειδικό εμπορικό τύπο. Αυτές οι εκθέσεις περιγράφουν τις ισχύουσες συνθήκες της αγοράς και όλες σχεδόν αναφέρουν τη νέα τιμή-στόχο και την ημερομηνία κατά την οποία θα αρχίσουν να ισχύουν οι αυξήσεις.

Τα κείμενα του εμπορικού τύπου που αναφέρονται σε ιδιαίτερη προσπάθεια ή «πρωτοβουλία» σχετικά με τις τιμές αντιστοιχούν σε στοιχεία που περιλαμβάνονται σε έγγραφα των συγκεκριμένων παραγωγών για τα οποία έχουν τηρηθεί αρχεία, τα οποία αναφέρουν ότι είχε οριστεί ειδικός «στόχος» από τη βιομηχανία και ότι προβλέπονταν συντονισμένες προσπάθειες για την εφαρμογή του.

(24) Η Επιτροπή μπόρεσε να αποκτήσει τα αποδεικτικά έγγραφα σχετικά με τις τιμές για τη σχετική περίοδο από ορισμένες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα από τις ICI και DSM για την περίοδο πριν από τον Οκτώβριο 1983 και, σε μικρότερη έκταση, από την Dow. Και οι τρεις αυτοί παραγωγοί συμμετείχαν στις διεθνείς συναντήσεις των «προϊσταμένων» και των «εμπειρογνωμόνων».

Οι εσωτερικοί κατάλογοι σχετικά με τις τιμές αυτών των τριών παραγωγών αποδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό την ύπαρξη συμπαιγνιακών διακανονισμών, παρά το γεγονός ότι δεν είναι γνωστό αν είχαν λάβει μέρος στις συναντήσεις. Τα έγγραφα σχετικά με τις τιμές αποδεικνύουν την ύπαρξη σχεδίου ταυτόσημων τιμών καταλόγου, οι οποίες επρόκειτο να αρχίσουν να ισχύουν από την ίδια ημερομηνία. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι κατάλογοι τιμών των επιχειρήσεων ICI, DSM και Dow —για πελάτες «α» και «β» κατηγορίας σε κάθε εθνικό νόμισμα— είναι παρόμοιοι όχι μόνον όσον αφορά τις ισχύουσες τιμές αλλά και ως προς την ακριβή σειρά με την οποία αναγράφονται.

Αυτοί οι ίδιοι κατάλογοι τιμών αποδεικνύουν ένα στενό χρονικό σύνδεσμο με τις γνωστές ημερομηνίες των συναντήσεων και, σε ορισμένες περιπτώσεις (υπόμνημα της DSM της 4ης Ιουλίου 1983), υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ των συναντήσεων και της καθιέρωσης νέων καταλόγων τιμών.

Η Επιτροπή δεν είναι σε θέση, λόγω της παντελούς έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τις τιμές εκ μέρους των παραγωγών, να αποδείξει ότι όλοι οι παραγωγοί ταυτόχρονα καθιέρωσαν παρόμοιους καταλόγους τιμών ή ότι εφάρμοσαν τις «ευρωπαϊκές» τιμές-στόχους που είχαν οριστεί σε γερμανικά μάρκα. Ο σύνδεσμος μεταξύ των εναρμονισμένων πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές και του συστήματος των συναντήσεων στις οποίες συμμετείχαν σχεδόν όλοι οι παραγωγοί αποδεικνύεται πάντως με σαφήνεια.

(25) Οι παραγωγοί δεν αρνούνται ότι έλαβαν χώρα πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές στη βιομηχανία. Στο μεγαλύτερο μέρος τους, όμως, ισχυρίζονται ότι αυτές οι πρωτοβουλίες δεν ήταν το αποτέλεσμα συντονισμένης δράσης αλλά αποτελούσαν αυθόρμητη και ανεξάρτητη αντίδραση στην ηγεμονία των τιμών σε μια ολιγοπωλιακή αγορά. Αποδίδουν την παράλληλη συμπεριφορά σχετικά με τις τιμές στην οικονομική θεωρία της «βαρομετρικής αρχηγίας των τιμών», σύμφωνα με την οποία ένας από τους σημαντικότερους παραγωγούς ορίζει τιμή που προσεγγίζει την τιμή που θα προέκυπτε οπωσδήποτε κάτω από συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, η οποία στη συνέχεια ακολουθείται από τους άλλους χωρίς να γίνονται παράνομες επαφές.

Η Επιτροπή, για να δεχθεί την ισχύ αυτών των επιχειρημάτων, θα όφειλε να αγνοήσει τα σημαντικά έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία όσον αφορά:

i) το σκοπό αυτών των συναντήσεων των «προϊσταμένων» και των «εμπειρογνωμόνων» όπως προβλέπεται στο σχέδιο του 1976·

ii) τα λεπτομερή πρακτικά των συναντήσεων που βρέθηκαν στη Repsol και τα πρακτικά της DSM της 4ης Ιουλίου 1983·

[1] Οι στόχοι προβλέπονται αντίστοιχα για πελάτες της κατηγορίας «α» και «β».

iii) τη συμμετοχή στις συναντήσεις όλων σχεδόν των παραγωγών LdPE·

iv) τους παρόμοιους καταλόγους τιμών που βρέθηκαν σε διάφορους παραγωγούς·

v) τη διατύπωση των εσωτερικών εγγράφων των παραγωγών τα οποία αναφέρουν ότι οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές αποτελούσαν μέρος ενός συντονισμένου σχεδίου.

Δεδομένης της συμμετοχής τους στις συναντήσεις, είναι ανώφελο για τους παραγωγούς να ισχυρίζονται (όπως πράττουν μερικοί) ότι είχαν πληροφορηθεί τις επικείμενες αυξήσεις τιμών διαβάζοντας τον εμπορικό τύπο και αποφάσισαν ανεξάρτητα να τις υποστηρίξουν.

6. *Πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές*

(26) Τα αποδεικτικά έγγραφα σχετικά με τις τιμές που προσκομίστηκαν από τις επιχειρήσεις DSM, Dow και ICI αποδεικνύουν ιδιαίτερα την ύπαρξη σχεδίου ταυτόχρονων και παρόμοιων αυξήσεων στις τιμές «καταλόγου» επ' ευκαιρία των πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές. Στις τοπικές υπηρεσίες πωλήσεων δινόταν αυστηρά η εντολή να μην πωλούν κάτω από τις τιμές καταλόγου, ούτε να επιτρέπουν να «μετατίθενται» παραγγελίες από τον ένα μήνα στον άλλο στις παλιές τιμές. Οι πελάτες που επιχειρούσαν να αγοράζουν μεγάλες ποσότητες πριν από μια προβλεπόμενη πρωτοβουλία σχετικά με τις τιμές έπρεπε να αποθαρρύνονται. Έπρεπε να τεθούν σε εφαρμογή περιορισμοί των ποσοτήτων για να υποστηριχθούν οι πρωτοβουλίες.

Η Επιτροπή γνωρίζει πάντως ότι, παρά τις προσπάθειες των παραγωγών να εξασφαλίσουν πειθαρχία σχετικά με τις τιμές, οι εναρμονισμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές του LdPE συχνά συνάντησαν μέτρια επιτυχία και, σε ορισμένες περιπτώσεις, απέτυχαν εντελώς.

Διάφοροι παράγοντες είναι υπεύθυνοι για το χάσμα μεταξύ των τιμών «καταλόγου» και των ισχυουσών τιμών «αγοράς». Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι πελάτες αγόρασαν μεγάλες ποσότητες στις παλιές τιμές πριν από μια αναμενόμενη ή ανακοινωθείσα πρωτοβουλία σχετικά με τις τιμές. Ορισμένοι παραγωγοί καθυστέρησαν να εφαρμόσουν τους νέους καταλόγους, ιδιαίτερα στις εθνικές αγορές· άλλοι προσέφεραν πιθανόν ειδικές εκπτώσεις ή επιστροφές σε επιλεγμένους πελάτες· άλλοι επίσης προσπάθησαν να ακολουθήσουν μια μέση οδό μεταξύ της αύξησης των τιμών μέχρι το επίπεδο-στόχο και της διατήρησης του μεριδίου τους στην αγορά. Οι χαμηλές τιμές σε μια εθνική αγορά μπορούσαν να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη γειτονική αγορά· το 1981 ιδιαίτερα, η οξεία πτώση της ζήτησης δημιούργησε δυσκολίες για συντονισμένες δράσεις σχετικά με τις τιμές.

Είναι επίσης αληθές ότι ορισμένοι από τους παραγωγούς που έλαβαν μέρος στις συναντήσεις χαρακτηρίζονταν ως «επιθετικοί» σε ορισμένες αγορές από άλλους παραγωγούς που θεωρούσαν τους εαυτούς ένθερμους υποστηριχτές των πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές και ήταν διατεθιμένοι να χάσουν ποσότητες για να επιβάλλουν μια αύξηση. (Η περικοπή των τιμών αποτελούσε πιθανόν το θέμα συζήτησης των συναντήσεων των εμπειρογνωμόνων, όπως αποδεικνύει το υπόμνημα της Repsol σχετικά με τη συνάντηση του Μιλάνου).

(27) Παρ' όλα αυτά, οι πρωτοβουλίες συνετέλεσαν, στις περισσότερες περιπτώσεις, στην αύξηση των τιμών όπως φαίνεται από τον πίνακα 2. Οι πελάτες αντιμετώπιζαν συνήθως μια γνωστή «τιμή δείκτη» ή «τιμή αναφοράς» στην αγορά. Ενώ οι μεμονωμένοι πελάτες θα μπορούσαν να επιτύχουν ειδικούς όρους ή εκπτώσεις, ο καθορισμός ιδιαίτερης τιμής-στόχου περιόριζε αναπόφευκτα τις δυνατότητες των πελατών για διαπραγμάτευση.

Γ. Η απόδειξη της ύπαρξης καρτέλ και η συμμετοχή κάθε παραγωγού

1. *Η απόδειξη «πυρήνας» για την ύπαρξη καρτέλ*

(28) Ο χαρακτήρας της παράβασης που πραγματεύεται η παρούσα υπόθεση επιβάλει την υποχρέωση να στηρίζεται οποιαδήποτε απόφαση σε μεγάλο βαθμό σε εμπεριστατωμένα αποδεικτικά στοιχεία: η ύπαρξη των πραγματικών περιστατικών που συνιστούν την παράβαση του άρθρου 85 μπορεί να αποδειχθεί με λογική αφαίρεση από άλλα αποδεδειγμένα περιστατικά.

Στην παρούσα υπόθεση, πέραν των ενδείξεων, η Επιτροπή μπόρεσε επίσης να αποκτήσει σημαντικό σύνολο άμεσων έγγραφων αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τα συγκεκριμένα περιστατικά.

Το θέμα του κατά πόσον υπήρξε παράβαση του άρθρου 85 πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα (μεταξύ άλλων):

α) της πρότασης που αναφέρεται λεπτομερώς στα έγγραφα της ομάδας εργασίας του 1976 για τον καθορισμό τιμών και τον έλεγχο των ποσοτήτων που έπρεπε να γίνει στο πλαίσιο συστήματος τακτικών συναντήσεων·

β) της ύπαρξης συστήματος συναντήσεων που αντιστοιχούν βασικά στο προαναφερόμενο σχέδιο·

γ) του σκοπού και του θέματος πολλών από αυτές τις συναντήσεις όπως αποδεικνύεται από τα έγγραφα που βρέθηκαν στις επιχειρήσεις Repsol, DSM και ICI·

δ) της αποδεδειγμένης συμμετοχής στις συγκεκριμένες συναντήσεις της πλειονότητας των επιχειρήσεων προς τις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση·

ε) των αποδεικτικών εγγράφων που αφορούν την κατανομή της αγοράς και τον έλεγχο των ποσοτήτων όπως ακριβώς προβλέπεται στο σχέδιο του 1976·

στ) του φαινομένου ενιαίων αυξήσεων των τιμών κατά την περίοδο που πραγματοποιούντο τακτικές συναντήσεις των επιχειρήσεων.

(29) Οι επιχειρήσεις προσπάθησαν, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, να διαπραγματευτούν κάθε επιμέρους αποδεικτικό στοιχείο χωριστά από τα υπό-

λοιπα. Προτάσσουν, για παράδειγμα, το επιχείρημα ότι δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ως προς την εφαρμογή του σχεδίου του 1976, ότι δεν έχει αποδειχθεί ότι οι συναντήσεις αφορούσαν συμπαιγνιακούς διακανονισμούς, καθώς και το ότι οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές δεν έχει αποδειχθεί ότι είχαν σχέση με τις συναντήσεις. Γίνονται υποθέσεις για κάθε επιμέρους αποδεικτικό στοιχείο, το οποίο (όπως ισχυρίζονται) αποδεικνύει τη μη ύπαρξη καρτέλ ή τη μη συμμετοχή του συγκεκριμένου παραγωγού. Σε πολλές περιπτώσεις όμως, τα επιχειρήματα που προτάσσουν οι επιχειρήσεις σε σχέση με συγκεκριμένο έγγραφο είναι αντίθετα με αυτή την ίδια τη διατύπωση του εγγράφου.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι τα διάφορα άμεσα και συναφή αποδεικτικά στοιχεία στην παρούσα υπόθεση πρέπει να εξεταστούν μαζί. Ιδιαίτερα, το σύστημα των τακτικών συναντήσεων δεν μπορεί να χωριστεί από το συνολικό σχέδιο που προτάθηκε το 1976, ούτε οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές να απομονωθούν από την ύπαρξη των συναντήσεων. Και αυτές οι σχετικά λίγες συναντήσεις για τις οποίες υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να ληφθούν σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα των άλλων τακτικών συναντήσεων. Υπό το συγκεκριμένο πρίσμα, το ένα αποδεικτικό στοιχείο ενισχύει το άλλο και οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, στον τομέα του LdPE, λειτούργησε καρτέλ για την κατανομή της αγοράς και τον καθορισμό των τιμών.

2. Η συμμετοχή των παραγωγών

(30) Η απόδειξη «πυρήνας» που αποδεικνύει την ύπαρξη καρτέλ παρέχεται από τα έγγραφα σχέδια του 1976, τα οποία αποδεικνύουν σύστημα τακτικών συναντήσεων μεταξύ υποτιθέμενων ανταγωνιστών καθώς και από τα έγγραφα που αφορούν τα καθεστώτα ποσοστώσεων και αντιστάθμισης.

Όσον αφορά την πρακτική χρήση των αποδείξεων, η Επιτροπή θεωρεί ότι εκτός από την ανάγκη να αποδειχθεί η ύπαρξη καρτέλ, είναι επίσης απαραίτητο να αποδειχθεί ότι καθένας από τους συμμετέχοντες προσχώρησε στο κοινό σχέδιο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχουν αποδεικτικά έγγραφα που να αποδεικνύουν ότι καθένας από τους συμμετέχοντες έλαβε μέρος σε κάθε εκδήλωση της παράβασης. Είναι απίθανο να υπάρχουν σε καθέναν από τους συμμετέχοντες αντίγραφα αυτών των αποδεικτικών εγγράφων. Είναι εξίσου απίθανο να κατονομάζονται σε κάθε αποδεικτικό έγγραφο όλοι ο συμμετέχοντες στο καρτέλ. Στην παρούσα υπόθεση δεν κατέστη δυνατό, δεδομένης της έλλειψης αποδεικτικών εγγράφων σχετικά με τις τιμές, να αποδειχθεί η πραγματική συμμετοχή κάθε παραγωγού στις εναρμονισμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές. Η Επιτροπή, ως εκ τούτου, εξέτασε, σε σχέση με κάθε συμμετέχοντα, κατά πόσον υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία για να αποδειχθεί η συμμετοχή του στο καρτέλ σαν σύνολο και όχι η συμμετοχή του σε κάθε εκδήλωση του καρτέλ.

Στην παρούσα υπόθεση, η απόδειξη «πυρήνας» καταδεικνύει πράγματι όχι μόνον την ύπαρξη σχεδίου αλλά, κατ' ουσία, προσδιορίζει όλους τους συμμετέχοντες στο καρτέλ. Σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις κατονομάζονται στα έγγραφα της ομάδας εργασίας του 1976 και οι επιχειρήσει DSM και ICI προσδιόρισαν τους περισσότερους από τους παραγωγούς που έλαβαν μέρος στις συναντήσεις. Αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία επιβεβαιώνονται από τα έγγραφα που βρέθηκαν κατά τη διάρκεια των ερευνών του 1987, ιδιαίτερα στη Repsol. Οι περισσότεροι από τους παραγωγούς — Atochem, BASF, Bayer, CdF, Chemi Linz (τώρα Chemie Holding), Dow, DSM, Enichem (ή Enoxy), ICI, Montedison, Repsol, Pekema και Unifos (οι δύο τελευταίες έχουν ενωθεί τώρα στην Neste Oy —συμμετείχαν στο σύστημα των τακτικών συναντήσεων. Άλλες επιχειρήσεις— BP, Hoechst, Monsanto, Shell και Saga (αργότερα Statoil), αναφέρονται στα έγγραφα τα σχετικά με τις ποσοστώσεις κατά τέτοιο τρόπο ώστε, σε συνδυασμό με άλλα αποδεικτικά στοιχεία [1], να αποδεικνύεται η συμμετοχή τους στο σχέδιο, παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν πιο περιορισμένη από τη συμμετοχή των άλλων παραγωγών.

(31) Παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με το άρθρο 85, το καρτέλ αποτελεί συνδυασμό των συμμετεχόντων για να επιτύχουν ένα κοινό αθέμιτο σκοπό, κατά τρόπον ώστε η παράβαση να αποτελεί ουσιαστικά κοινό εγχείρημα για το οποίο ευθύνονται εξίσου οι επιχειρήσεις, η Επιτροπή εξέτασε επίσης το ρόλο που διαδραμάτισε κάθε παραγωγός και τα αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή καθενός στο καρτέλ. Κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας δόθηκαν όλες οι σχετικές διευκρινίσεις σε κάθε παραγωγό.

Οι παραγωγοί μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: σε εκείνους που έλαβαν μέρος στις συναντήσεις του καρτέλ και σε εκείνους που διαδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλο.

Οι επιχειρήσεις Atochem, BASF, Bayer, CdF, Chemie Linz (τώρα Chemie Holding) Dow, DSM, Enichem, Hoechst, ICI, Montedison, Pekema και Unifos (τώρα ενωμένες με την Neste Oy) Repsol και Saga (τώρα Statoil) υπάγονται στην πρώτη κατηγορία. Όλες πήραν μέρος σε συσκέψεις ολομέλειας. Εκτός από τις επιχειρήσεις Chemie Linz, Repsol και Saga, οι άλλες χαρακτηρίζονται ως μέλη της ομάδας εμπειρογνωμόνων του 1976. Δεν μπορεί να διαπιστωθεί η συχνότητα με την οποία έλαβαν μέρος στις συναντήσεις λόγω της άρνησης των επιχειρήσεων να παρέχουν τις σχετικές πληροφορίες.

Σε κάθε περίπτωση, δεδομένου ότι το καρτέλ συνεχίστηκε για αρκετά έτη, το γεγονός ότι ορισμένη μέλη δεν μπόρεσαν να λάβουν μέρος σε ορισμένες συναντήσεις ή έλαβαν μέρος λιγότερο συχνά από άλλους, δεν έχει καμιά πρακτική σημασία.

Η DSM, για παράδειμα, ισχυρίστηκε ότι δεν συμμετείχε σε συναντήσεις από τις αρχές του 1981 μέχρι τα

[1] Οι επιχειρήσεις BP και Shell παραδέχονται ότι συμμετείχαν τακτικά σε τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Monsanto επίσης αναφέρεται ότι συμμετείχε στις συγκεκριμένες τοπικές συναντήσεις. Η Hoechst από την πλευρά της δεν αρνείται ότι έλαβε μέρος στις συσκέψεις ολομέλειας και η Statoil ούτε δέχεται ούτε αρνείται ότι η Saga —η οποία, όπως αναφέρθηκε από την DSM, συμμετείχε πιθανόν στις συναντήσεις— έλαβε μέρος σε τέτοιες συγκεντρώσεις.

μέσα του 1983 αλλά, τόσο τα αποδεικτικά έγγραφα σχετικά με τις ποσοστώσεις όσο και οι δικές της εντολές σχετικά με τις τιμές, αποδεικνύουν ότι συμμετείχε ενεργά στο καρτέλ κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Οι επιχειρήσεις Atochem, Bayer, CdF, Dow, DSM, Enichem, Pekema και πιθανόν η BASF προγραμμάτιζαν ακόμα συναντήσεις μέχρι τον Νοέμβριο του 1984. Η Repsol, η οποία είχε επαφές με την Dow, είχε επίσης προσκληθεί. Δεδομένου ότι την περίοδο εκείνη η Montedison και η Hoechst είχαν εγκαταλείψει τις δραστηριότητές τους στον τομέα του LdPE και οι επιχειρήσεις LdPE της ICI στο Ηνωμένο Βασιλείο είχαν μεταβιβαστεί στην BP, το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανίας συμμετείχε ακόμα στην αθέμιτη συνεργασία. Μόνο οι επιχειρήσεις BP, Chemie Linz, ICI, Shell και Statoil από τους παραγωγούς της Δυτικής Ευρώπης δεν φαίνεται να συμμετείχαν στη συνάντηση της 13ης Νοεμβρίου, και από αυτές μόνον η BP φαίνεται ότι δεν συμμετείχε σε κάποια μορφή ανταλλαγής πληροφοριών (στο έγγραφο της CdF που συγκρίνει τις πωλήσεις του 1983 και 1984 οι επιχειρήσεις BP και Exxon σημειώνονται με «E», το οποίο πιθανόν σημαίνει «κατ' εκτίμηση») (1).

Το γεγονός ότι δεν υπήρχε σχεδόν κανένα εσωτερικό έγγραφο σχετικά με τις τιμές στις περισσότερες από τις επιχειρήσεις στις οποίες έγιναν οι πρώτες επισκέψεις ελέγχου το 1987 δεν τις απαλλάσσει από την άποψη αυτή της λειτουργίας του καρτέλ. Η Επιτροπή δεν δέχεται ότι οι συγκεκριμένοι παραγωγοί είχαν αναλάβει δραστηριότητες ως προς το εν λόγω ευαίσθητο, από άποψη τιμών, προϊόν χωρίς να υπάρχει εσωτερική διεύθυνση της πολιτικής τους σχετικά με τις τιμές. Ο βαθμός ευθύνης κάθε συμμετέχοντος δεν εξαρτάται πάντως τόσο από τα έγγραφα που βρέθηκαν στη συγκεκριμένη επιχείρηση όσο από τη συμμετοχή του στο καρτέλ σαν σύνολο. Τα διαθέσιμα πρακτικά των συναντήσεων στις οποίες συμμετείχαν αποδεικνύουν ότι αυτές οι συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό για να γίνουν συνεννοήσεις σχετικά με τις τιμές, και ότι οπωσδήποτε ο μηχανισμός ελέγχου των ποσοτήτων, στον οποίο συμμετείχαν όπως φαίνεται σχεδόν όλοι οι παραγωγοί, δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές.

(32) Οι περιπτώσεις της BP, Shell και Monsanto απαιτούν ειδική εξέταση. Μπορεί να θεωρηθεί ότι συμμετείχαν στο καρτέλ μόνο εν μέρει. Το ερώτημα είναι κατά πόσον αυτή η συμμετοχή αρκεί για να θεωρηθεί ότι ενέχονται στην παράβαση, διαδραματίζοντας έστω μικρότερο ρόλο.

Είναι σαφές ότι η απλή γνώση της ύπαρξης καρτέλ δεν συνεπάγεται συμμετοχή στην παράβαση. Από την άλλη πλευρά όμως, όταν μια επιχείρηση βρίσκεται σε έμμεση ή άμεση επαφή με το καρτέλ και ενέχεται σε παράνομο εγχείρημα, μπορεί να θεωρηθεί ότι συμμετέχει σε εναρμονισμένη πρακτική ακόμη και στην περίπτωση που δεν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο καρτέλ.

Στις επιχειρήσεις BP, Shell και Monsanto κατανεμήθηκαν ποσοστώσεις το 1981 και αναφέρονται επίσης σε συνδυασμό με την «πρόταση ειρήνης» για το 1982. Οι επιχειρήσεις αυτές ισχυρίζονται ότι οι ποσοστώσεις που τους χορηγήθηκαν δεν συνεπάγονται αναγκαστικά τη συμμετοχή τους στο ίδιο το σύστημα. Οι παραγωγοί που καθιερώνουν σύστημα ποσοστώσεων οφείλουν (όπως επιχειρηματολογούν οι επιχειρήσεις) να λαμβάνουν υπόψη τους τις αναμενόμενες πωλήσεις τρίτων για να μπορέσει να λειτουργήσει το σύστημα. Φαίνεται πάντως ότι ακόμα και στην περίπτωση που δεν υπέβαλαν αναφορές σε μηνιαία βάση, οι πωλήσεις τους για το έτος 1981 ανακοινώθηκαν στο καρτέλ.

Υπάρχουν ενδείξεις στα έγγραφα της BP και της Shell ότι αυτοί οι δύο παραγωγοί ήταν πληροφορημένοι σχετικά με επικείμενες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές και στη βάση αυτή προγραμμάτιζαν τη δική τους πολιτική. Οι παράλληλες τιμές όμως αποδίδονται από τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις στην ανάγκη να ακολουθήσουν την αγορά. Ισχυρίζονται ότι εγνώριζαν τις πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές που σχεδίαζαν άλλοι, είτε από τη νόμιμη «γνώση της αγοράς» είτε από τον τύπο.

(33) Ελλείψει αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τη συμμετοχή στις συναντήσεις ή με άλλες επαφές, η Επιτροπή θα μπορούσε να αναγνωρίσει σε αυτές τις τρεις επιχειρήσεις το ευεργέτημα της αμφιβολίας.

Παραμένει όμως γεγονός ότι οι επιχειρήσεις BP, Shell (UK) Ltd και Monsanto συμμετείχαν τακτικά σε τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όπως παραδέχθηκαν οι επιχειρήσεις BP και Shell, οι σημαντικότερες επιχειρήσεις στην αγορά (όπως η ICI) ανακοίνωναν στις εν λόγω συναντήσεις τις προβλεπόμενες αυξήσεις τιμών με τη σαφή πρόθεση να εξασφαλίσουν την υποστήριξη των άλλων.

Στην περίπτωση της BP δεν είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί κατά πόσο έλαβε μέρος σε συναντήσεις του καρτέλ δεδομένης της παραδοχής της ότι έλαβε μέρος σε τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο από το 1978 έως το 1982. Όσον αφορά τη συμπεριφορά της BP σχετικά με το σύστημα των ποσοστώσεων (η ICI παραδέχθηκε ότι δεν επιθυμούσε να λάβει μέρος στο αντισταθμιστικό σχέδιο). Υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ότι, κατά διαστήματα, γνώριζε εκ των προτέρων και υποστήριζε πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές. Αυτό επιβεβαιώνεται από το συσχετισμό μεταξύ των τιμών της BP και των γνωστών τιμών-στόχων σε περιόδους για τις οποίες υπάρχουν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία για να γίνει η απαραίτητη σύγκριση. Δεδομένης της συμμετοχής της σε τοπικές συναντήσεις, η Επιτροπή δεν μπορεί να δεχθεί ότι η γνώση της σχετικά με τις προθέσεις του καρτέλ προερχόταν μόνο από νόμιμες πηγές.

Η Shell παραδέχεται επίσης ότι ενώ δεν έλαβε μέρος στις συναντήσεις, βρισκόταν συχνά σε τηλεφωνική επαφή με την ICI, η οποία ζητούσε επιβεβαίωση των «εκτιμήσεών της» σχετικά με τις πωλήσεις των εταιρειών Shell στην ευρωπαϊκή αγορά.

Η Shell ισχυρίζεται ότι δεν είχε δώσει «ακριβείς πληροφορίες» αλλά (αντίθετα με την Exxon) δεν απέρριψε τις προτάσεις της ICI και οι πληροφορίες που παρείχε πρέπει να διευκόλυναν τις εργασίες του καρτέλ όσον αφορά τον έλεγχο των ποσοτήτων.

(1) Αυτό φαίνεται να επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό της BP ότι, από τα τέλη του 1983, ανέλαβε τον εσωτερικό έλεγχο όλων των επαφών με τους ανταγωνιστές για να αποφευχθούν νομικά προβλήματα από την άποψη του ανταγωνισμού.

Η συμμετοχή της Shell μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως συνεργασία με το καρτέλ. Οι τηλεφωνικές της επαφές με την ICI, τις οποίες παραδέχθηκε, και η συμμετοχή της εταιρείας Shell UK σε τοπικές συναντήσεις, απετέλεσαν αναμφισβήτητα έναν τρόπο αμοιβαίας ανταλλαγής πληροφοριών προς όφελος της Shell και των μελών του καρτέλ. Η Shell πληροφορείτο τις προβλεπόμενες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές και μπορούσε έτσι να προσαρμόσει τη συμπεριφορά της σύμφωνα με αυτές, το δε καρτέλ ενημερωνόταν σχετικά με τις πωλήσεις της Shell ώστε να μπορεί να διαχειρίζεται το σχέδιο για τον έλεγχο των ποσοτήτων.

Δεν υπάρχουν αποδεικτικά έγγραφα σχετικά με την εμπορική πολιτική ή τις τιμές της Monsanto, αλλά η συμμετοχή της σε τοπικές συναντήσεις στις οποίες η επιχείρηση ICI ενημέρωνε τους άλλους σχετικά με τις προβλεπόμενες τιμές της, συνδυάζονται με τα έγγραφα που αποδεικνύουν τη συμμετοχή της (αν και εν μέρει) στο σχέδιο για τις ποσοστώσεις και αρκούν για να δικαιολογήσουν τη συμμετοχή της στην παράβαση.

Δ. Διαδικαστικά θέματα

(34) Στη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, πολλές επιχειρήσεις ισχυρίσθηκαν ότι η Επιτροπή παραβίασε τα δικαιώματα υπεράσπισής τους απορρίπτοντας τις αιτήσεις τους για πλήρη πρόσβαση στα διοικητικά της αρχεία.

Η άποψη της Επιτροπής στο συγκεκριμένο θέμα αναφερόταν στη συνοδευτική επιστολή που είχε αποσταλεί μαζί με την έκθεση αιτιάσεων σε όλες τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην υπόθεση, ενώ καθεμία από τις επιχειρήσεις έλαβε όλα τα απαραίτητα έγγραφα που στηρίζουν τους ισχυρισμούς που περιλαμβάνονται στις αιτιάσεις μαζί με πλήρη έκθεση των απαντήσεων που δόθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού αριθ. 17. Η Επιτροπή είχε επίσης παράσχει ευρετήριο όλων των αρχειοθετημένων εγγράφων, προσδιορίζοντας εκείνα τα έγγραφα στα οποία κάθε επιχείρηση μπορούσε να έχει πρόσβαση εφόσον το επιθυμούσε. Παράλληλα, κατέστη σαφές ότι, για λόγους εμπιστευτικότητας καμία επιχείρηση δεν μπορούσε να έχει πρόσβαση στα εσωτερικά εμπορικά έγγραφα που είχαν υποβληθεί από τους ανταγωνιστές της σύμφωνα με τα άρθρα 11 και 14 του κανονισμού αριθ. 17, εξαιρουμένων των εγγράφων που είχαν επισυναφθεί στην έκθεση αιτιάσεων. Η Επιτροπή, συνεπώς, με δική της πρωτοβουλία παρείχε σε κάθε επιχείρηση περαιτέρω έγγραφα που θα ήταν δυνατόν να τη βοηθήσουν για την υπεράσπισή της.

Μετά τη λήξη της προθεσμίας που δόθηκε για τις απαντήσεις στην έκθεση αιτιάσεων, η πλειονότητα των επιχειρήσεων προσέγγισε από κοινού την Επιτροπή και με βάση αμοιβαίες παραιτήσεις από το δικαίωμα του απόρρητου ζήτησαν από την Επιτροπή να επιτρέψει σε καθεμία να εξετάσει όλα τα έγγραφα που είχε λάβει από τους άλλους υπογράψαντες. Η Επιτροπή ενημέρωσε αμέσως αυτές τις επιχειρήσεις ως προς το γεγονός ότι καθεμία από αυτές διέθετε αντίγραφα των εγγράφων που υπέβαλαν στην Επιτροπή και, στο μέτρο που θεωρούσαν χρήσιμη την αμοιβαία αποκάλυψη αυτών των στοιχείων, η ίδια δεν επρόκειτο να εγείρει αντιρρήσεις για την εν λόγω ανταλλαγή εγγράφων μεταξύ τους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε παραίτηση εκ μέρους των επιχειρήσεων από τον απόρρητο χαρακτήρα των εσωτερικών επιχειρηματικών εγγράφων τους τελεί υπό την αίρεση του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο αξιώνει να μην πληροφορούνται αμοιβαία οι ανταγωνιστές τις εμπορικές τους δραστηριότητες και πολιτικές κατά τρόπο που να περιορίζεται ο μεταξύ τους ανταγωνισμός.

Αν τυχόν υπήχε στα αρχεία της Επιτροπής κάποιο έγγραφο που δεν αποκαλύφθηκε σε όλες τις επιχειρήσεις, το οποίο θα ήταν δυνατόν να στηρίξει την αμφισβήτηση των ισχυρισμών που περιλαμβάνονται στην έκθεση αιτιάσεων, η επιχείρηση από την οποία προερχόταν θα είχε αναμφίβολα επιστήσει την προσοχή κατά τη διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών. Δεν υπήρξε όμως τέτοια περίπτωση.

Το Δικαστήριο έχει τονίσει επανειλημμένα (βλέπε απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 1984 στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή ΔΕΚ 1984 σ. 19) ότι δεν υπάρχει διάταξη που να αξιώνει από την Επιτροπή να γνωστοποιεί όλο το περιεχόμενο των διοικητικών της αρχείων στις επιχειρήσεις. Τα δικαιώματα υπεράσπισης προστατεύονται πλήρως εφόσον δίνεται η ευκαιρία στις επιχειρήσεις να καταστήσουν γνωστές τις απόψεις τους σχετικά με τα έγγραφα στα οποία στηρίζεται η Επιτροπή για να υποστηρίξει τα πορίσματά της σε κάθε τελική απόφαση. Στο μέτρο που, για μια συγκεκριμένη απόφαση, η Επιτροπή στηρίζει τα πορίσματά της σε έγγραφα που δεν έχουν αποκαλυφθεί στα μέρη, η εν λόγω απόφαση μπορεί να ακυρωθεί. Στην παρούσα υπόθεση η Επιτροπή υπερέβη τις αξιώσεις του Δικαστηρίου και αποκάλυψε στις επιχειρήσεις όχι μόνον τα έγγραφα που υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς που περιλαμβάνονται στην έκθεση αιτιάσεων, αλλά και έγγραφα (που προέρχονταν από κάποια από τις επιχειρήσεις αυτές) τα οποία δεν αναφέρονταν στις αιτιάσεις τα οποία όμως θεώρησε ότι θα ήταν δυνατόν να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις για την υπεράσπισή τους. Αυτά τα έγγραφα χρησιμοποιήθηκαν από τις επιχειρήσεις και λαμβάνονται πλήρως υπόψη για την παρούσα απόφαση.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΝΟΜΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ

Α. Άρθρο 85

1. *Άρθρο 85 παράγραφος 1*

(35) Το άρθρο 85 παράγραφος 1 της συνθήκης ΕΟΚ απαγορεύει ως ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά όλες τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων ή εναρμονισμένες

πρακτικές που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, και ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται στο άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής και στην κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού.

2. *Ο χαρακτήρας και η δομή της συμφωνίας*

(36) Τουλάχιστον από το 1976, όλοι σχεδόν οι παραγωγοί LdPE που εφοδιάζουν την Κοινότητα συμμετείχαν σε σύνολο συμπαιγνιακών σχεδίων, διακανονισμών και μέτρων σύμφωνα με κοινό σχέδιο, το οποίο αποφασίστηκε στο πλαίσιο συστήματος τακτικών συναντήσεων.

Αυτές οι συναντήσεις αφορούσαν διακανονισμούς που περιόρισαν τον ανταγωνισμό στην αγορά του LdPE συμπεριλαμβανομένων:

— του καθορισμού τιμών-στόχων,

— των τρόπων συντονισμού «πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές» που αποσκοπούσαν να αυξήσουν τα επίπεδα τιμών μέχρι το συμφωνημένο επίπεδο-στόχο,

— της κατανομής των αγορών της Δυτικής Ευρώπης σύμφωνα με «ιδανικά» μερίδια αγοράς ή ποσοστώσεις-στόχους,

— της ανταλλαγής λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με τις δραστηριότητές τους στην αγορά για να διευκολύνουν το συντονισμό της εμπορικής συμπεριφοράς.

(37) Δεν είναι απαραίτητο, για να μπορεί ένας περιορισμός να συνιστά «συμφωνία» κατά την έννοια του άρθρου 85, να θεωρείται από τους συμβαλλόμενους ως δεσμευτικός. Πράγματι, σε ένα μυστικό καρτέλ όπου τα μέρη έχουν πλήρη επίγνωση του παράνομου της συμπεριφοράς τους, είναι σαφές ότι δεν αναμένουν να έχουν συμβατική ισχύ οι δικανονισμοί συμπαιγνίας στους οποίους προβαίνουν. Μια «συμφωνία» κατά την έννοια του άρθρου 85 μπορεί να υπάρχει όταν τα μέρη καταλήξουν με κοινή συναίνεση σε σχέδιο που περιορίζει ή μπορεί να περιορίσει την εμπορική ελευθερία τους καθορίζοντας την αμοιβαία δράση τους ή απέχοντας από κάθε δράση στην αγορά. Δεν υπάρχουν διαδικασίες εξαναγκασμού, όπως θα προβλεπόνταν ενδεχομένως στην περίπτωση των συμβάσεων αστικού δικαίου. Δεν είναι επίσης αναγκαίο μια τέτοια συμφωνία να είναι γραπτή.

Στην παρούσα υπόθεση, οι συνεχιζόμενοι για πολλά έτη περιοριστικοί διακανονισμοί των παραγωγών LdPE πηγάζουν σαφώς από την πρόταση που έγινε το 1976 και αποτελούν την πρακτική εφαρμογή της.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι το σύμπλεγμα σχεδίων και διακανονισμών που συμφωνήθηκε από τους παραγωγούς αποτελεί μοναδική συνεχή «συμφωνία» η οποία απαγορεύεται από το άρθρο 85 παράγραφος 1.

(38) Στο πλαίσιο αυτού του συνολικού σχεδίου, οι παραγωγοί προγραμμάτιζαν κατά διαστήματα διάφορες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές και είχαν ενδεχόμενα προβεί σε αναθεώρηση του ετήσιου συστήματος ποσοστώσεων για να ληφθούν υπόψη οι αλλαγές που είχαν επέλθει στη βιομηχανία. Είναι πιθανό ότι, σε σχέση με κάποιο συγκεκριμένο θέμα των διακανονισμών ένας μεμονωμένος παραγωγός του ομίλου παραγωγών μπορεί να είχε κατά διαστήματα διατυπώσει επιφυλάξεις ή τη δυσαρέσκειά του. Σε ορισμένα θέματα —ιδιαίτερα όσον αφορά τις ποσοστώσεις— πρέπει να έγιναν προσωρινοί συμβιβαστικοί διακανονισμοί. Η συμπαιγνία όμως δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν σειρά χωριστών συμφωνιών αλλά σαν εφαρμογή μιας ευρείας συνεχούς συμφωνίας με τους ίδιους συμμετέχοντες, τις ίδιες διαδικασίες και τον ίδιο κοινό στόχο, που απέβλεπε κυρίως στη δημιουργία ενός μηχανισμού για τον έλεγχο των ποσοτήτων και στη συνεννόηση σχετικά με τις τιμές.

Με άλλα λόγια, η «συμφωνία» στην οποία αντιτίθεται η Επιτροπή αφορά συνεχές εγχείρημα ή σύμπραξη μεταξύ των παραγωγών για να εμποδίσουν, να περιορίσουν ή να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό στην αγορά LdPE για περίοδο πολλών ετών.

Η συμφωνία ήταν συνεχής και το γεγονός ότι ορισμένοι παραγωγοί δεν ελάμβαναν μέρος στις συναντήσεις τόσο συχνά όσο άλλοι ή λόγω έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων δεν αποδεικνύει ότι εφάρμοσαν τις πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές και δεν αναιρεί τον κοινό χαρακτήρα του εγχειρήματος το οποίο είχαν αναλάβει.

Η ουσία της παρούσας υπόθεσης έγκειται στη συνεργασία των παραγωγών για μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να επιτύχουν ένα κοινό παράνομο αποτέλεσμα, και όπου καθένας από τους συμμετέχοντες πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνος όχι μόνο για το δικό του άμεσο ρόλο αλλά και συνυπεύθυνος για τη λειτουργία του καρτέλ ως συνόλου.

3. *Εναρμονισμένες πρακτικές*

(39) Η Επιτροπή θεωρεί, ως εκ τούτου, ότι η λειτουργία του καρτέλ αποτέλεσε «συμφωνία» κατά την έννοια του άρθρου 85 παράγραφος 1.

Το άρθρο 85 παράγραφος 1 αναφέρεται τόσο σε «συμφωνίες» όσο και σε «εναρμονισμένες πρακτικές», αλλά μπορούν να προκύψουν περιπτώσεις (ιδιαίτερα στην περίπτωση πολύπολοκου και μεγάλης διάρκειας καρτέλ με πολλά μέλη) όπου η συμπαιγνία παρουσιάζει μερικά από τα στοιχεία και των δύο μορφών απαγορευμένης συνεργασίας.

Η εναρμονισμένη πρακτική είναι μορφή συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων η οποία, χωρίς να έχει φτάσει το στάδιο να έχει συναφθεί μια ούτως καλούμενη συμφωνία, υποκαθιστά εσκεμμένα, στην πράξη, τη συνεργασία για να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι του ανταγωνισμού.

(40) Ο στόχος που επιδιώκει η συνθήκη δημιουργώντας τη χωριστή έννοια της εναρμονισμένης πρακτικής, είναι να αποτρέψει τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να διαφύγουν της εφαρμογής του άρθρου 85 παράγραφος 1 συνεργώντας με αντίθετο προς τον ανταγωνισμό τρόπο, ο οποίος δεν μπορεί να εξομοιωθεί με συμφωνία, για παράδειγμα, ενημερώνοντας ο ένας τον άλλον εκ των προτέρων για τη συμπεριφορά που προτίθεται να υιοθετήσει, έτσι ώστε καθένας να μπορεί να ρυθμίσει την εμπορική συμπεριφορά του γνωρίζοντας ότι οι ανταγωνιστές του θα συμπεριφερθούν κατά τον ίδιο τρόπο (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972 στην υπόθεση Imperial Chemical Industries Ltd κατά Επιτροπής, υπόθεση 48/69 Συλλογή ΔΕΚ 1972, σ. 619).

Στην τελευταία του απόφαση στις 16 Δεκεμβρίου 1975 στην υπόθεση European Sugar cartel — Suiker Unie and others κατά Επιτροπής, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 40-48/73, 50/73, 54-56/73, 111/73, 113/73 και 114/73 (Συλλογή 1975 ΔΕΚ σ. 1663), το Δικαστήριο, αναπτύσσοντας διεξοδικά τον προαναφερόμενο ορισμό της εναρμονισμένης πρακτικής, υποστήριξε ότι τα κριτήρια συντονισμού και συνεργασίας που καθορίστηκαν από τη νομολογία του, η οποία κατά κανένα τρόπο δεν απαιτεί την κατάρτιση σχεδίου, πρέπει να γίνουν αντιληπτά υπό το πρίσμα της έννοιας που αποδίδεται στις σχετικές με τον ανταγωνισμό διατάξεις της συνθήκης και σύμφωνα με την οποία κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει ανεξάρτητα την εμπορική πολιτική που προτίθεται να ακολουθήσει στην αγορά. Αυτή η αξίωση για ανεξαρτησία δεν στερεί το δικαίωμα των επιχειρήσεων να προσαρμόζουν την πολιτική τους προς την υπάρχουσα ή την προβλεπόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους, αλλά αποκλείει αυστηρά κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ τους, της οποίας αντικείμενο ή αποτέλεσμα είναι είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά στην αγορά ενός υπάρχοντος ή δυνάμει ανταγωνιστή είτε να αποκαλύψει σε έναν τέτοιο ανταγωνιστή την πολιτική που οι ίδιες έχουν αποφασίσει να εφαρμόσουν ή που προτίθενται να εφαρμόσουν στην αγορά.

Αυτή η συμπαιγνιακή συμπεριφορά χωρίς συμφωνία μπορεί, κατ' αυτό τον τρόπο, να υπάγεται επίσης στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85.

(41) Ο ορισμός του Δικαστηρίου όσον αφορά την εναρμονισμένη πρακτική προσφέρεται ιδιαίτερα για να χαρακτηρισθεί η συμμετοχή των επιχειρήσεων BP, Monsanto και Shell οι οποίες λειτούργησαν στην περιφέρεια του καρτέλ, αλλά συνεργάστηκαν με αυτό και συμμερίστηκαν συνειδητά τους στόχους του. Οι επαφές τους με το καρτέλ τους έδωσαν τη δυνατότητα να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους στην αγορά με τη συμπεριφορά άλλων συμμετεχόντων στο καρτέλ και επέτρεψαν στους άλλους να λάβουν υπόψη τις προθέσεις τους.

Η σημασία της έννοιας της εναρμονισμένης πρακτικής δεν προκύπτει τόσο από τη διάκριση μεταξύ αυτής και μιας «συμφωνίας» όσο από τη διάκριση μεταξύ των μορφών συνεργασίας που εμπίπτουν στο άρθρο 85 παράγραφος 1 και μιας απλής παράλληλης συμπεριφοράς χωρίς στοιχεία προσχεδιασμού. Ως εκ τούτου, τίποτα δεν εξαρτάται στην παρούσα περίπτωση από την ακριβή μορφή που έλαβαν οι διακανονισμοί συμπαιγνίας.

4. *Το αντικείμενο και το αποτέλεσμα της συμφωνίας*

(42) Το άρθρο 85 παράγραφος 1 αναφέρει ρητά σαν περιοριστικές του ανταγωνισμού τις συμφωνίες που καθορίζουν άμεσα ή έμμεσα τιμές πώλησης ή κατανέμουν αγορές μεταξύ παραγωγών, στοιχεία που αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά της συμφωνίας που εξετάζεται στην παρούσα περίπτωση.

Ο βασικός σκοπός για τον οποίο θεσπίστηκε το σύστημα των τακτικών συναντήσεων και καθιερώθηκε η συνεχής αθέμιτη συνεργασία των παραγωγών ήταν η δημιουργία μόνιμου μηχανισμού για τον έλεγχο των ποσοτήτων που επρόκειτο να πωληθούν και για την επίτευξη εναρμονισμένων αυξήσεων των τιμών.

Με το σχεδιασμό κοινής δράσης σχετικά με τις πρωτοβουλίες σε θέματα τιμών και τον καθορισμό τιμών-στόχων που ίσχυαν από μια συμφωνημένη ημερομηνία, οι παραγωγοί απέβλεπαν στην εξάλειψη των ανταγωνιστικών κινδύνων που θα υπήρχαν στην περίπτωση μονομερούς προσπάθειας αύξησης των τιμών.

Ο έλεγχος των ποσοτήτων είχε επίσης σαν στόχο τη δημιουργία τεχνητών συνθηκών στην αγορά, ευνοϊκών για την αύξηση των τιμών και, κατ' αυτό τον τρόπο, αδιάρρηκτα συνδεδεμένων με τις πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές.

Οι παραγωγοί, κατά την επιδίωξη αυτών των στόχων, απέβλεπαν στην οργάνωση της αγοράς LdPE σε βάση που αντικαθιστούσε την ελεύθερη λειτουργία των δυνάμεων ανταγωνισμού από μια θεσμοθετημένη και συστηματική αθέμιτη συνεργασία μεταξύ παραγωγών, και ισοδυναμούσε με καρτέλ.

(43) Η Επιτροπή γνωρίζει καλά τις συνθήκες που επικρατούν στη βιομηχανία, και ιδιαίτερα το γεγονός ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα οι παραγωγοί LdPE λειτουργούσαν με ζημίες καθώς και το ότι συχνά οι πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές είχαν σαν στόχο την προσαρμογή των τιμών στις αυξήσεις των πρώτων υλών.

Αυτές οι διαπιστώσεις, πάντως, δεν αναιρούν τον αντίθετο προς τον ανταγωνισμό στόχο της συμφωνίας.

Αν οι συνθήκες του ανταγωνισμού σε ιδιαίτερο τομέα προϊόντων (για παράδειγμα μεγάλος αριθμός προμηθευτών) είναι τέτοιες ώστε να καθίσταται δύσκολο για τους παραγωγούς να λειτουργούν επικερδώς, δεν αποτελεί λύση η αθέμιτη συνεργασία των παραγωγών για να αυξήσουν τα επίπεδα τιμών. Όσον αφορά το επιχείρημα που προέταξε κυρίως η Montedison, ότι οι συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν υπαγορεύθηκαν από την επιθυμία να εξασφαλιστεί «δίκαιος ανταγωνισμός» (π.χ. η πρόληψη μη επικερδών περικοπών τιμών) πρέπει να απορριφθεί.

Το γεγονός ότι μπορεί να προέκυψαν τέτοιες περικοπές τιμών δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να δικαιολογήσει την παράβαση των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1984 στην υπόθεση VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 43/82 και 63/82 Συλλογή ΔΕΚ 1974, σ. 19 και ειδικότερα σσ. 63 και 64).

(44) Δεν είναι απολύτως αναγκαίο, δεδομένου του καταφανώς αντιανταγωνιστικού στόχου της συμφωνίας, να αποδειχθεί το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αποτέλεσμα.

Λόγω του ότι δεν υπάρχουν εντολές σχετικά με τις τιμές από την πλειονότητα των παραγωγών, η Επιτροπή δεν επιχείρησε να αποδείξει ότι όλοι οι παραγωγοί εφάρμοσαν ενιαίες και ταυτόχρονες αυξήσεις των τιμών καταλόγου κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτει η παρούσα απόφαση. Επιπλέον, παραμένει απλή υπόθεση το κατά πόσον μακροπρόθεσμα τα επίπεδα τιμών θα ήταν σημαντικά χαμηλότερα σε περίπτωση που δεν υπήρχε ο συμπαιγνιακός διακανονισμός.

Ωστόσο, η Επιτροπή δεν δέχεται τον ισχυρισμό ορισμένων παραγωγών ότι οι συμφωνίες τους δεν είχαν κανένα απολύτως αποτέλεσμα στον ανταγωνισμό.

(45) Πρώτον, εντελώς ανεξάρτητα από την επιτυχία ή μη οποιασδήποτε συνεννοημένης πρωτοβουλίας σχετικά με τις τιμές, οι παραγωγοί έθεσαν σε εφαρμογή διαρκή μηχανισμό για τον έλεγχο της ατομικής συμπεριφοράς τους στο πλαίσιο μιας αμοιβαίας υποστήριξης.

Δεύτερον, η καθιέρωση από τη βιομηχανία ενός ευρωπαϊκού επιπέδου τιμών-στόχων σήμαινε ότι περιοριζόταν το ελεύθερο παιχνίδι των δυνάμεων της αγοράς για τον καθορισμό ανταγωνιστικού επιπέδου τιμών. Υπό κανονικές συνθήκες, αν οι όροι της προσφοράς και της ζήτησης ευνοούσαν μια αύξηση της τιμής, οι σημαντικότεροι παραγωγοί θα δοκίμαζαν την αγορά με διάφορα επίπεδα τιμών και η αγορά θα σταθεροποιείτο ενδεχόμενα στο αρμόζον επίπεδο. Όταν ορίζεται μια μόνη τιμή-στόχος ή μία τιμή καταλόγου, αυτή η διαδικασία περιορίζεται ή εμποδίζεται. Στην παρούσα υπόθεση η καθιέρωση μιας και μόνης τιμής «καταλόγου» ή «αναφοράς» περιόρισε τις ευκαιρίες των πελατών για διαπραγμάτευση. Όλες οι εκπτώσεις ή οι ειδικοί όροι έπρεπε να καθορίζονται σε σχέση με την τιμή καταλόγου.

Τρίτον, τα αμοιβαία επίπεδα τιμών αυξήθηκαν για να φθάσουν τα επίπεδα-στόχους με την ευκαιρία των περισσοτέρων από τις διαπιστωθείσες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές. Ακόμα και στην περίπτωση που οι παραγωγοί δεν πέτυχαν απόλυτα τους στόχους, πολλές πρωτοβουλίες κρίθηκαν επιτυχείς είτε επειδή ανέστειλαν μια τάση μείωσης των τιμών, είτε επειδή αύξησαν σημαντικά τις τιμές. Είναι πάντως εμφανές από τις εσωτερικές εκθέσεις των παραγωγών ότι η επιτυχία ή η αποτυχία των πρωτοβουλιών σχετικά με τις τιμές εξαρτάτο σε μεγάλο βαθμό από παράγοντες τους οποίους μπορούσαν να ελέγξουν.

Δεδομένων των χαρακτηριστικών της αγοράς, θα ήταν ανώφελο να επιχειρηθούν συντονισμένες πρωτοβουλίες τιμών εκτός αν οι συνθήκες ευνοούσαν την αύξηση. Φαίνεται όμως απίθανο, αν οι διακανονισμοί ήταν πλήρως αναποτελεσματικοί, όπως ισχυρίζονται οι παραγωγοί, να συνεχίζουν τις τακτικές συναντήσεις τους και τις συντονισμένες πρωτοβουλίες τιμών για περίοδο οκτώ ετών τουλάχιστον.

Τέλος, όσον αφορά το καθεστώς των ποσοστώσεων, οι πληροφορίες που διαθέτει η Επιτροπή αποδεικνύουν ότι οι συμφωνίες για ποσοστώσεις όχι μόνο δεν αποτέλεσαν απλώς πρόταση που έγινε αλλά ουδέποτε ακολουθήθηκε, αλλά αντίθετα τέθηκαν σε εφαρμογή, παρά το γεγονός ότι υπήρξαν ορισμένες τροποποιήσεις ή παρεκλίσεις από τα «ιδανικά» μερίδια, και αποτέλεσαν αντικείμενο στενής παρακολούθησης κατά τη διάρκεια των συναντήσεων.

5. *Επίπτωση στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών*

(46) Η συμφωνία μεταξύ των παραγωγών LdPE ήταν δυνατόν να έχει σημαντική επίπτωση στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Ο διακανονισμός συμπαιγνίας στην παρούσα υπόθεση επεκτάθηκε σε όλα τα κράτη μέλη και κάλυψε το σύνολο σχεδόν των πωλήσεων γι' αυτό το σημαντικό βιομηχανικό προϊόν στην Κοινότητα. Οι περισσότεροι παραγωγοί προμηθεύουν το προϊόν σ' ολόκληρη την Κοινότητα και, παρά τις διακυμάνσεις της προσφοράς και της ζήτησης στις διάφορες εθνικές αγορές, υπάρχει σημαντικό ενδοκοινοτικό εμπόριο.

Ο καθορισμός τιμών-στόχων ήταν δυνατόν να νοθεύσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και το αποτέλεσμα που θα είχαν στο επίπεδο τιμών οι διαφορές ως προς την αποδοτικότητα μεταξύ των παραγωγών. Διακανονισμοί που απέβλεπαν να αποθαρρύνουν τον ούτως αποκαλούμενο «τουρισμό των πελατών» —όπως είναι το «πάγωμα» των πελατών ή η απόρριψη παραγγελιών— είχαν σαφώς σαν στόχο να εμποδίσουν την ανάπτυξη νέων εμπορικών σχέσεων.

Το σύστημα ελέγχου των ποσοτήτων δεν φαίνεται να προέβλεπε περαιτέρω ρητές υποδιαιρέσεις για τις ποσοστώσεις κάθε κράτους μέλους. Ωστόσο, αυτή καθεαυτή η ύπαρξη τέτοιων εξαναγκασμών λειτουργούσε περιοριστικά όσον αφορά τις ευκαιρίες που προσφέρονται σε έναν παραγωγό. Επιπλέον, είναι πιθανό ότι οι παραγωγοί αντήλλασσαν πληροφορίες σχετικά με τις πωλήσεις τους σε «εθνικό» επίπεδο κατά τις τοπικές συναντήσεις. Η διάκριση που γίνεται μερικές φορές στα έγγραφα μεταξύ των «εθνικών» ή των «εγχώριων» παραγωγών και εισαγωγέων αποδεικνύει επίσης τη χωριστή αντιμετώπιση σε εθνική βάση.

6. *Δικαιοδοσία*

(47) Το άρθρο 85 της συνθήκης ΕΟΚ εφαρμόζεται στις περιοριστικές συμφωνίες που μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, ακόμα και όταν οι σχετικές επιχειρήσεις έχουν την έδρα τους εκτός Κοινότητας.

Στην παρούσα υπόθεση, αυτές οι επιχειρήσεις όχι μόνο ήρθαν σε συνεννόηση μεταξύ τους αλλά έλαβαν επίσης μέρος με παραγωγούς εγκατεστημένους στην Κοινότητα σε έναν πολύ ευρύτερο διακανονισμό που περιόριζε τον ανταγωνισμό μέσα σ' αυτή [1].

[1] Οι δραστηριότητες του καρτέλ σχετικά με τις πωλήσεις LdPE σε τρίτες χώρες δεν υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της απόφασης.

Η Dow είναι εταιρεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής η οποία όμως είναι μια από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις στον τομέα του LdPE που δρούν στην Κοινότητα και διαθέτει εγκαταστάσεις παραγωγής LdPE στις Κάτω Χώρες και στην Ισπανία.

Το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις Chemie Holding, Neste Oy και Statoil έχουν τις εγκαταστάσεις παραγωγής LdPE καθώς και τα κύρια κέντρα των επιχειρήσεών τους εκτός Κοινότητας δεν αναιρεί την ευθύνη τους όσον αφορά συμφωνία που εφαρμόστηκε στο εσωτερικό αυτής. Η Κοινότητα αποτελεί σημαντική αγορά για όλους αυτούς τους παραγωγούς και αντιπροσωπεύει το 25 έως και 50 % των συνολικών επιχειρήσεών τους στον τομέα του LdPE.

(48) Στο μέτρο που οι συμφωνίες εφαρμόστηκαν στην Κοινότητα, η εφαρμογή του άρθρου 85 παράγραφος 1 της συνθήκης ΕΟΚ στους αυστριακούς, φινλανδούς και νορβηγούς παραγωγούς δεν αποκλείεται από τις συμφωνίες περί ελευθέρων συναλλαγών που έχουν συναφθεί μεταξύ της Κοινότητας και της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Νορβηγίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1988 στην υπόθεση Ahlström Osakeyhtiö και άλλοι κατά Επιτροπής, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 και 125/85 έως 129/85).

Στην περίπτωση της Repsol, το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή της αφορούν την περίοδο πριν από την προσχώρηση της Ισπανίας στην Κοινότητα δεν αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 85. Μπορεί να αληθεύει το γεγονός (όπως επιχειρηματολογεί η Repsol) ότι οι ισπανοί παραγωγοί προσπαθούσαν κυρίως να προστατεύσουν την εθνική αγορά τους. Οι πωλήσεις όμως της Repsol στην Κοινότητα αυξήθηκαν σημαντικά μεταξύ του 1982 και 1984. Στο μέτρο που η συμμετοχή τους στο καρτέλ επηρέασε τον ανταγωνισμό μέσα στην Κοινότητα, οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού εφαρμόζονται και στην Repsol.

7. *Οι επιχειρήσεις*

(49) Κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτεται από την παρούσα απόφαση η δυτικοευρωπαϊκή βιομηχανία πετροχημικών — συμπεριλαμβανόμενου του τομέα LdPE — αποτέλεσε το αντικείμενο ουσιαστικής αναδιάρθρωσης διαδικασία που υποστηρίχθηκε από την Επιτροπή.

Ορισμένες επιχειρήσεις στο πλαίσιο των προγραμμάτων εξορθολογισμού, μεταβίβασαν τις δραστηριότητές τους στον τομέα του LdPE σε ανταγωνιστές αλλά συνεχίζουν ακόμα να λειτουργούν στον τομέα των πετροχημικών προϊόντων. Σε άλλες περιπτώσεις, έγινε αναδιοργάνωση σε συνεταιριστικό επίπεδο.

Το ιδιαίτερο πρόβλημα για την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού συνίσταται στο κατά πόσον, μετά τη συγκεκριμένη αναδιάρθρωση, μια επιχείρηση που υπάρχει σήμερα μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τη συμμετοχή στο καρτέλ της προκατόχου της ή ενός παραγωγού τον οποίο έχει απορροφήσει.

Τα υποκείμενα των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού είναι επιχειρήσεις, έννοια που δεν ταυτίζεται με αυτήν της νομικής προσωπικότητας που ενδιαφέρει το εθνικό δίκαιο. Ο όρος «επιχείρηση» δεν καθορίζεται στη συνθήκη. Μπορεί, πάντως, να αναφέρεται σε οποιαδήποτε οντότητα που ασκεί εμπορικές δραστηριότητες και, στην περίπτωση ενός μεγάλου βιομηχανικού ομίλου, μπορεί να αναφέρεται (ανάλογα με τις συνθήκες) σε μητρική εταιρεία ή στη θυγατρική της ή στην οικονομική ενότητα που αποτελούν και οι δύο μαζί.

Στην περίπτωση που ένας παραγωγός έχει αποτελέσει αντικείμενο αναδιοργάνωσης ή έχει παύσει να ασκεί δραστηριότητες στον τομέα του LdPE, το βασικό καθήκον είναι:

i) να προσδιοριστεί η επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση,

ii) να διαπιστωθεί κατά πόσο η συγκεκριμένη επιχείρηση, στη βασική της μορφή, συνεχίζει να υφίσταται ή έχει διαλυθεί.

Η ταυτότητα της επιχείρησης πρέπει να προσδιοριστεί σύμφωνα με τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου και, ως εκ τούτου, οι μεταβολές της οργάνωσής της σύμφωνα με το εθνικό εταιρικό δίκαιο δεν είναι αποφασιστικής σημασίας.

Είναι λοιπόν αδιάφορο αν η επιχείρηση έχει πωλήσει σε κάποια άλλη τις επιχειρήσεις της στον τομέα του LdPE. Ο αγοραστής δεν καθίσταται υπεύθυνος για τη συμμετοχή του πωλητή στο καρτέλ. Αν η επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση εξακολουθεί να υφίσταται, παραμένει υπεύθυνη παρά τη μεταβίβαση.

Επιπλέον, όταν η επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση έχει απορροφηθεί από άλλο παραγωγό, η ευθύνη της παραμένει και βαρύνει τη νέα ή συγχωνευμένη οντότητα.

Δεν είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ότι η αποκτώσα επιχείρηση συνέχισε ή υιοθέτησε την παράνομη συμπεριφορά. Ο καθοριστικός παράγοντας είναι κατά πόσον υπάρχει οικονομική και λειτουργική αλληλουχία μεταξύ της αρχικής επιχείρησης και της επιχείρησης με την οποία συγχωνεύτηκε.

(50) Η επιχείρηση Atochem απορρόφησε την εταιρεία ATO Chimie (η οποία συμμετείχε στο καρτέλ από την αρχή) στις 30 Σεπτεμβρίου 1983, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης της γαλλικής βιομηχανίας χημικών προϊόντων. Μέχρι τότε, η Atochem ήταν γνωστή σαν Chloe Chimie, αλλά μετά τη συγχώνευση έλαβε τη νέα επωνυμία της από την ATO. Σύμφωνα με τη ρητή διατύπωση της σύμβασης αγοράς, η νομική προσωπικότητα της ATO αναλήφθηκε από την Atochem υπό τη νέα της επωνυμία, παρά το γεγονός ότι το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού ενδιαφέρεται περισσότερο για την οικονομική και λειτουργική αλληλουχία της επιχείρησης και όχι τόσο για τη νομική της προσωπικότητα. Η Atochem συνέχισε πράγματι την οικονομική δραστηριότητα της ATO Chimie, και μετά την αναδιοργάνωση του 1983 εξακολούθησε να συμμετέχει στο καρτέλ.

Ο αυστριακός κρατικός τομέας χημικών προϊόντων αναδιαρθρώθηκε πρόσφατα δεδομένου ότι η Chemie

Linz, επιχείρηση που συμμετείχε στο καρτέλ, άλλαξε την επωνυμία της σε Chemie Holding AG. Όπως δηλώνει η νέα επωνυμία, η επιχείριση λειτουργεί τώρα σαν οικονομική εταιρεία Holding. Το τμήμα των πλαστικών προϊόντων μεταβιβάστηκε σε μια εταιρεία που ονομάζεται «Petrochemie Danubia GmbH», στην οποία η Chemie Holding διαθέτει τώρα μόνο το ένα τρίτο των μετοχών. Παρά τις οικονομικές και οργανωτικές μεταβολές, η Chemie Linz (ή «Chemie Holding») συνεχίζει να υπάρχει σαν επιχείρηση και η παρούσα απόφαση πρέπει να απευθυνθεί στη συγκεκριμένη επιχείρηση.

(51) Η Enichem συγκεντρώνει τις κρατικές επιχειρήσεις της Ιταλίας στον τομέα των χημικών προϊόντων, ο οποίος υπέστη συνεχείς οργανωτικές μεταβολές κατά την περίοδο του καρτέλ. Από το 1980, η επιχείρηση Anic, επιχείρηση του ομίλου ENI που απασχολείται στον χημικό τομέα, συντόνιζε τις πωλήσεις και τις εμπορικές δραστηριότητες δύο άλλων εταιρειών, των SIR και Rumianca. Την 1η Ιανουαρίου 1982, οι δραστηριότητες στον τομέα των θερμοπλαστικών των επιχειρήσεων Anic, SIR και Rumianca ενώθηκαν στην Enoxy, στην οποία η ENI και ο αμερικάνικος όμιλος πετρελαίων Occidental Petroleum διέθεταν ο καθένας το 50 % των μετοχών. Μετά από ένα έτος, η εταιρεία Enoxy διαλύθηκε και η ENI αγόρασε το μερίδιο της Occidental. Η κυριότητα επανήλθε στον όμιλο ENI, ο οποίος τώρα αποτελούσε μέρος της Enichem. Παρά τις διάφορες αναδιοργανώσεις, η οικονομική και λειτουργική αλληλουχία μεταξύ των Anic, Enoxy και Enichem (που συμμετείχε με το δικό της όνομα στο καρτέλ από το 1983 και μετά), είναι τέτοια ώστε να πρόκειται για την ίδια «επιχείρηση» για τους σκοπούς του άρθρου 85. (Η Επιτροπή δεν θεωρεί πάντως την Enichem υπεύθυνη για την ενδεχόμενη συμμετοχή των επιχειρήσεων SIR ή Rumianca πριν από το 1980).

Η Montedison μεταβίβασε τις δραστηριότητές της στον τομέα του LdPE στην Enichem κατά τα τέλη του 1983 αλλά συνέχισε να υπάρχει σαν επιχείρηση. Το γεγονός ότι η Montedison εγκατέλειψε τις δραστηριότητές της στο συγκεκριμένο τομέα δεν αναιρεί την ευθύνη της σύμφωνα με το άρθρο 85.

(52) Η επιχείρηση Neste Oy αποτελείται από δύο ανεξάρτητους προηγουμένως παραγωγούς που συμμετείχαν στο καρτέλ, την Pekema (Φινλανδία) και την Unifos (Σουηδία). Η Pekema συμμετείχε στο σχεδιασμό του καρτέλ το 1976. Από το 1978 ελεγχόταν από τη Neste (91,5 %) και λειτουργούσε σαν διανομέας των προϊόντων αυτής, πράγματι δε από το 1981 ο διευθυντής διαχείρισης της εν λόγω επιχείρησης ήταν ο διευθυντής του τμήματος πλαστικών της Neste. Το 1983, η Neste Oy αγόρασε το υπόλοιπο των μετοχών της Pekema και τον Νοέμβριο 1985 οι δύο εταιρείες συγχωνεύτηκαν.

Η Unifos, η οποία αναφέρεται ότι συμμετείχε στις συναντήσεις, ανήκε προηγουμένως στην Kemanobel AB της Σουηδίας (50 %) και στην Union Carbide Corporation (50 %). Η Unifos αγοράστηκε από τον όμιλο Neste Oy τον Απρίλιο του 1984 και είναι τώρα γνωστή ως Neste Polyeten AB. Πριν από την αγορά, η Επιτροπή έπρεπε να απευθύνει την παρούσα απόφαση στην Unifos (και όχι στις μητρικές της επιχειρήσεις Union Carbide και Kemanobel) δεδομένου ότι έχει δράσει σαν «επιχείρηση» για δικό της λογαριασμό. Η Unifos αποτελεί τώρα μέλος του ομίλου Neste Oy. Ως εκ τούτου, η παρούσα απόφαση πρέπει να απευθυνθεί στη Neste Oy όσον αφορά τη συμμετοχή της Unifos στο καρτέλ τόσο πριν όσο και μετά την αγορά.

(53) Repsol είναι το νέο όνομα της Nueva Alcudia, η οποίο σχηματίστηκε το 1986 από τη συγχώνευση τεσσάρων θυγατρικών πετροχημικών εταιρειών της EMP, μία εκ των οποίων, καλούμενη επίσης Alcudia, συμμετείχε στο καρτέλ. Η συγχώνευση των τεσσάρων θυγατρικών δεν αναιρεί την ευθύνη της Alcudia και η παρούσα απόφαση πρέπει, ως εκ τούτου, να απευθυνθεί στη Repsol.

Η Statoil αρνείται κάθε ευθύνη για τη συμμετοχή στο καρτέλ της Saga Petrokjemi. Μέχρι το 1984, η παραγωγή πολυαιθυλενίου της νορβηγικής βιομηχανίας πετροχημικών προϊόντων ανήκε στην IS Norpolefin, μια εταιρεία που ανήκε εξίσου στην Norsk Hydro, Statoil και Saga Petrokjemi, αλλά η Saga Petrokjemi ήταν υπεύθυνη για τη λειτουργία της εγκατάστασης και για την εμπορία του προϊόντος. Η Saga Petrokjemi ανήκε σε διάφορους κατόχους, την 1η Ιανουαρίου 1984 όμως έπαυσε να υπάρχει σαν νομική οντότητα και απορροφήθηκε από την Statoil, για να αποτελέσει το τμήμα πετροχημικών της συγκεκριμένης επιχείρησης. Η Statoil έχει ακριβώς τα ίδια καθήκοντα όπως προηγουμένως η Saga Petrokjemi, και στη διαφήμησή της τονίζεται η αλληλουχία μεταξύ της Saga Petrokjemi και της νέας διεύθυνσης. Υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία (με τη μορφή του εγγράφου της CdF του 1983/84· βλέπε σημείο 19) ότι, μετά την αγορά, η Statoil συνέχισε να συμμετέχει στο καρτέλ, αλλά αυτό δεν αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας. Το στοιχείο που ενδιαφέρει είναι ότι η «επιχείρηση» που διέπραξε την παράβαση συνέχισε να υπάρχει έστω και σαν τμήμα μιας μεγαλύτερης επιχείρησης. Η Statoil συνέχισε τις οικονομικές δραστηριότητες της Saga Petrokjemi και διατήρησε τα ουσιαστικά καθήκοντά της [βλέπε απόφαση 86/398/ΕΟΚ της Επιτροπής στην υπόθεση IV/31.149-Πολυπροπυλένιο (1)]. Η παρούσα απόφαση απευθύνεται, ως εκ τούτου, στη Statoil.

(54) Η περίπτωση της Union Carbide Corporation (που δεν εμπίπτει στην παρούσα απόφαση) απαιτεί ειδική μνεία. Στο σχέδιο του 1976 προτείνεται να συμμετέχει ο αντιπρόσωπος της Union Carbide στην ομάδα «εμπειρογνωμόνων». Την εποχή εκείνη, δύο θυγατρικές της Union Carbide (UCC στο Βέλγιο και BXL στο Ηνωμένο Βασίλειο) παρήγαν LdPE όπως και η Unifos (50/50 Union Carbide/Kemanobel). Δεν υπάρχουν όμως αποδεικτικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν ότι η Union Carbide έλαβε πράγματι μέρος στις συναντήσεις. Η επιχείρηση ICI ανέφερε ότι συμμετείχε μόνο η Unifos, που φαίνεται ότι λειτουργούσε σαν χωριστή επιχείρηση. Η Union Carbide έπαυσε να συμμετέχει άμεσα στον τομέα LdPE στη Δυτική Ευρώπη κατά τα τέλη του 1978, ενώ διατήρησε το 50 % των μετοχών στην Unifos. Δεν μπορεί να αποκλεισθεί το γεγονός ότι, πριν από την εγκατάλειψη των δραστηριοτήτων της, η Union Carbide εκπροσωπούσε πράγματι τις

(1) ΕΕ αριθ. L 230 της 18. 8. 1986, σ. 1.

UCC (Βέλγιο), BXL και Unifos στο καρτέλ. Η Επιτροπή δεν θα αποδώσει, ως εκ τούτου, την ευθύνη στην BP για την ενδεχόμενη συμμετοχή της BXL πριν από την αγορά. Ομοίως, η συμμετοχή της Unifos στο καρτέλ θα θεωρηθεί ότι χρονολογείται τουλάχιστον από την περίοδο που η Union Carbide συμμετείχε άμεσα στον τομέα του LdPE στην Ευρώπη κατά τα τέλη του 1978.

8. *Οι επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθύνονται οι αποφάσεις*

(55) Παρά το γεγονός ότι η έννοια μιας επιχείρησης ως υποκειμένου των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού δεν εξαρτάται από το εταιρικό δίκαιο, είναι πάντοτε απαραίτητο, για την εφαρμογή των αποφάσεων να προσδιορίζεται μια οντότητα που διαθέτει νομική προσωπικότητα. Θα υπήρχαν σημαντικές δυσκολίες όσον αφορά την είσπραξη προστίμου σύμφωνα με το άρθρο 192 της συνθήκης ΕΟΚ αν η απόφαση δεν απευθυνόταν σε μια νομική οντότητα. Στην περίπτωση ενός μεγάλου βιομηχανικού ομίλου είναι, ως εκ τούτου, φυσικό να απευθύνεται οποιαδήποτε απόφαση στον όμιλο Holding ή στην «κεντρική» εταιρεία παρά το γεγονός ότι η επιχείρηση αποτελείται από την ενότητα που δημιουργούν η μητρική επιχείρηση και όλες οι θυγατρικές της.

Ορισμένες επιχειρήσεις —οι Enichem και Montedison, για παράδειγμα— ισχυρίστηκαν ότι αποδέκτης των αποφάσεων πρέπει να είναι η εταιρεία μέσα στον όμιλο η οποία είναι υπεύθυνη για τις δραστηριότητες στον τομέα των θερμοπλαστικών. Η Επιτροπή σημειώνει πάντως ότι και στις δύο περιπτώσεις, η ευθύνη για την εμπορία μοιραζόταν ανάμεσα σε άλλες εταιρείες του ομίλου. Για παράδειγμα, ενώ η Enichem Anic SpA είναι υπεύθυνη για τις πωλήσεις LdPE της Enichem στην Ιταλία, οι διεθνείς εργασίες Marketing διευθύνονται από μια εταιρεία με έδρα τη Ζυρίχη, την Enichem International SA, και σε κάθε κράτος μέλος οι πωλήσεις LdPE αναλαμβάνονται από την αντίστοιχη θυγατρική της Enichem στο εν λόγω κράτος μέλος. Η Επιτροπή θεωρεί ενδεδειγμένο να απευθύνει την παρούσα απόφαση στην κύρια εταιρεία Holding που βρίσκεται επικεφαλής των ομίλων Enichem και Montedison.

(56) Εντούτοις, ο όμιλος Royal Dutch/Shell παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα επειδή αποτελείται από μεγάλο αριθμό εταιρειών, στον οποίο οι δύο εταιρείες Holding του ομίλου, η Royal Dutch και Shell, κατέχουν το 60 % και το 40 % των μετοχών αντίστοιχα. Δεν υπάρχει χωριστή, διευθύνουσα τον όμιλο, επιχείρηση προς την οποία θα μπορούσε να απευθυνθεί η απόφαση. Η Shell International Chemical Company Ltd («SICC») είναι «εταιρεία υπηρεσιών» υπεύθυνη για το συντονισμό και το στρατηγικό προγραμματισμό στον τομέα των θερμοπλαστικών του ομίλου Royal Dutch/Shell και, παρά το γεγονός ότι οι διάφορες εταιρείες που δρούν στον τομέα των χημικών προϊόντων έχουν εμφανώς μεγάλο βαθμό αυτονομίας κατά τη διαχείριση, η SICC αντιπροσωπεύει το «κέντρο» των δραστηριοτήτων της Shell στον τομέα των χημικών προϊόντων. Στην παρούσα υπόθεση, η SICC ήταν εκείνη που βρισκόταν σε επαφή με το καρτέλ μέσω της ICI, παρά το γεγονός ότι στις τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο συμμετείχε μια εταιρεία που λειτουργούσε τοπικά. Λόγω της συνολικής ευθύνης για το σχεδιασμό και το συντονισμό των δραστηριοτήτων του ομίλου Shell στον τομέα των θερμοπλαστικών, η Shell International Chemical Company Ltd θεωρείται από την Επιτροπή ως ο ενδεδειγμένος αποδέκτης της παρούσας απόφασης.

(57) Η Dow προέταξε το επιχείρημα ότι η παρούσα απόφαση πρέπει να απευθυνθεί στην Dow Europe SA, την εταιρεία που διευθύνει τις εργασίες της στην Ευρώπη από το Horgen, Ελβετία. Αργότερα, κατά τη διάρκεια των προφορικών ακροάσεων, πρότεινε την Dow AG, εταιρεία στην οποία ανήκουν οι θυγατρικές που βρίσκονται στην Κοινότητα, σαν τον εναλλακτικό αποδέκτη οποιασδήποτε απόφασης.

Παρά τον σημαντικό βαθμό αυτονομίας που αναγνωρίζεται από την Dow Chemical Company στις περιφερειακές της επιχειρήσεις εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Κεντρική και Νότια Αμερική, Ευρώπη κλπ.), αποτελούν όλες μέρος των επιχειρήσεων της Dow και τα οικονομικά τους αποτελέσματα είναι ενοποιημένα με αυτά του ομίλου. Ο πρόεδρος της Dow Europe είναι αντιπρόεδρος της Dow Chemical Company και μέλος του συμβουλίου των διευθυντών. Ως εκ τούτου, η παρούσα απόφαση πρέπει να απευθυνθεί στη μητρική εταιρεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής η οποία είναι ο κάτοχος όλων των θυγατρικών της Dow στη Δυτική Ευρώπη.

9. *Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2988/74 του Συμβουλίου* [1]

(58) Ορισμένοι παραγωγοί ισχυρίστηκαν ότι ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2988/74 απαγορεύει στην Επιτροπή να τους επιβάλλει πρόστιμα σε σχέση με οποιαδήποτε συμμετοχή τους στο συγκεκριμένο καρτέλ πριν από τον Νοέμβριο 1978.

Σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό, η επιβολή προστίμων υπόκειται σε πενταετή παραγραφή. Το διάστημα αρχίζει να ισχύει από την ημερομηνία της παράβασης και, στην περίπτωση της συνεχιζόμενης ή επαναλαμβανόμενης παράβασης, από την ημερομηνία παύσης της παράβασης. Η περίοδος παραγραφής μπορεί να διακοπεί από κάθε ενέργεια που αναλαμβάνει η Επιτροπή για να εξετάσει οποιονδήποτε από τους συμμετέχοντες στην εικαζόμενη συμφωνία.

Οι πρώτες ενέργειες κατά την έννοια του άρθρου 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2988/74 στις οποίες προέβη η Επιτροπή στην παρούσα υπόθεση ήταν έρευνες σύμφωνα με το άρθρο 14 του κανονισμού αριθ. 17, στις 21 Νοεμβρίου 1983.

Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2988/74, κάθε παράβαση που έπαυσε πριν από τις 21 Νοεμβρίου 1978 δεν υπόκειται σε πρόστιμα.

[1] ΕΕ αριθ. L 319 της 29. 11. 1974, σ. 1.

Στην παρούσα υπόθεση, πάντως, οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να επωφεληθούν από τον εν λόγω κανονισμό (1). Για να ισχύσει η παραγραφή, πρέπει να συντρέχουν δύο όροι: α) κάθε αμφισβητούμενη συμφωνία ή πρακτική πρέπει να έχει οριστικά λήξει από τον Νοέμβριο του 1978 και β) κάθε τέτοια συμφωνία να είναι τελείως χωριστή από οποιαδήποτε συμπεριφορά μετά τον Νοέμβριο του 1978.

(59) Κανένας από αυτούς τους δύο όρους δεν συντρέχει για να ισχύσει η παραγραφή. Πρώτον, τα αποδεικτικά έγγραφα αποδεικνύουν ότι το σχέδιο που προβλέφθηκε από την ομάδα εργασίας του 1976 όχι μόνο δεν έληξε από το 1978, αλλά συνέχισε να ισχύει πλήρως με τακτικές πρωτοβουλίες ως προς τις τιμές κατά τη διάρκεια του 1978 και συνέχισε για πολλά έτη ακόμα. Δευτέρον, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η συμπεριφορά των επιχειρήσεων μετά τον Νοέμβριο του 1978 δεν είχε σχέση με το αρχικό σχέδιο που επεξεργάστηκαν το 1976. Δεδομένου του κοινού στόχου και του γεγονότος ότι η μέθοδος λειτουργίας του καρτέλ ήταν ακριβώς αυτή που προτεινόταν στο σχέδιο, η Επιτροπή θεωρεί ότι η συμφωνία του 1976 και η μεταγενέστερη συμπεριφορά αποτελούν μέρος της ιδίας συνεχιζόμενης παράβασης.

10. *Διάρκεια της παράβασης*

(60) Παρά το γεγονός ότι οι συμπαιγνιακοί διακανονισμοί στον τομέα του LdPE υπήρχαν ενδεχομένα ήδη πριν από την πρόταση του 1976 για νέο πλαίσιο συναντήσεων, η Επιτροπή θεωρεί δεδομένο ότι η παρούσα παράβαση άρχισε περίπου τον Σεπτέμβριο του 1976.

Αυτή είναι η ημερομηνία της έκθεσης της ομάδας εργασίας και είναι σαφές ότι το νέο σύστημα συναντήσεων άρχισε εκείνη περίπου την περίοδο.

Δεν μπορεί, πάντως, να προσδιοριστεί με ακρίβεια η ημερομηνία κατά την οποία κάθε παραγωγός άρχισε να συμμετέχει στις τακτικές συναντήσεις. Οι περισσότεροι από αυτούς —παρά το βάρος των αποδεικτικών στοιχείων— αρνούνται κάθε γνώση των συναντήσεων. Στο έγγραφο του 1976 όμως προσδιορίζονται οι επιχειρήσεις εκείνες που συμμετείχαν στο σχεδιασμό των συμπαιγνιακών διακανονισμών καθώς και οι επιχειρήσεις που προτείνονται να λάβουν μέρος στην «ομάδα εμπειρογνωμόνων».

Η Saga (που έγινε αργότερα τμήμα της Statoil) δεν είχε εισέλθει στην αγορά μέχρι το 1978. Εξαιρουμένης αυτής της επιχείρησης και των ειδικών τεχνικών των επιχειρήσεων BP και Neste Oy/Unifos, η συμμετοχή όλων των επιχειρήσεων φαίνεται να χρονολογείται από το 1976.

(61) Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν λίγες πληροφορίες σχετικά με τις επιμέρους συναντήσεις, είναι εμφανές ότι το καρτέλ συνέχισε να υπάρχει και μετά την έναρξη των ερευνών της Επιτροπής στον τομέα του LdPE κατά τα τέλη του 1983.

Το έγγραφο που βρέθηκε στην CdF αναφέρει ότι υπήρχε κάποια μορφή ελέγχου των ποσοτήτων ή παρακολούθησης και ανταλλάσσονταν πληροφορίες, τον Οκτώβριο του 1984. Από το υπόμνημα της Repsol είναι εμφανές ότι προγραμματίζονταν ακόμα συναντήσεις από οκτώ ή περισσότερους παραγωγούς μέχρι τον Νοέμβριο του 1984. Τον Δεκέμβριο του 1985, η Enichem ενημέρωνε την Exxon για μια προβλεπόμενη αύξηση τιμής κατά τρόπο που άφηνε έντονα να εννοηθεί ότι συνέχιζε η αθέμιτη συνεργασία μεταξύ της Enichem και άλλων παραγωγών.

Ελλείψει πληροφοριών από τους παραγωγούς, δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθεί κατά πόσο η συμπαιγνία έπαψε να υπάρχει.

Το φαινόμενο των «πρωτοβουλιών» στις οποίες συμμετείχαν διάφοροι παραγωγοί που προσπαθούσαν ταυτόχρονα να αυξήσουν τα επίπεδα τιμών σε συγκεκριμένο επίπεδο συνεχίζει να αναφέρεται στον εμπορικό τύπο. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία για συναντήσεις καρτέλ, είναι πιθανόν —όπως απέδειξε η επαφή μεταξύ Enichem και Exxon— ότι τέτοιες πρωτοβουλίες αποτελούν την εκδήλωση συνεχιζόμενης αμοιβαίας υποστήριξης μεταξύ των παραγωγών και δεν αποτελούν τυχαίο συμβάν.

Η Επιτροπή, πάντως, θα κάνει διάκριση μεταξύ της διάρκειας της παράβασης για τους σκοπούς του υπολογισμού των προστίμων σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού αριθ. 17 και για τους σκοπούς της έκδοσης διαταγής παύσεως σύμφωνα με το άρθρο 3.

Β. Κυρώσεις

1. *Άρθρο 3 του κανονισμού αριθ. 17*

(62) Όταν η Επιτροπή διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 85, μπορεί να υποχρεώσει τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να παύσουν την παράβαση σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού αριθ. 17.

Οι επιχειρήσεις αρνήθηκαν ότι συνέτρεχε περίπτωση παράβασης του άρθρου 85. Οι περισσότερες συνεχίζουν να αμφισβητούν —παρά το βάρος των αποδεικτικών στοιχείων— ότι οι τακτικές συναντήσεις τους αφορούσαν θέματα που επηρέαζαν τον ανταγωνισμό.

Άλλες πάλι αρνούνται ότι γνώριζαν τις συναντήσεις. Ενώ ορισμένες επιχειρήσεις πληροφόρησαν την Επιτροπή ότι έχουν λάβει μέτρα για να εξασφαλίσουν την αποχή των αντιπροσώπων τους από ύποπτες συναντήσεις με τους ανταγωνιστές τους, δεν είναι γνωστό αν πράγματι έπαψαν οι συναντήσεις ή τουλάχιστον η επικοινωνία μεταξύ επιχειρήσεων σχετικά με τις τιμές και τις ποσότητες.

(1) Εξαιρουμένης της Union Carbide, η οποία μεταβίβασε τις ευρωπαϊκές δραστηριότητές της στον τομέα του LdPE στην BP κατά τα τέλη του 1978.

Είναι, ως εκ τούτου, απαραίτητο να συμπεριληφθεί σε κάθε απόφαση η τυπική αξίωση προς τις επιχειρήσεις που δρούν ακόμα στον τομέα του LdPE να παύσουν την εν λόγω παράβαση και να απέχουν στο μέλλον από κάθε συμπαιγνιακό διακανονισμό που να έχει το ίδιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα.

2. *Άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού αριθ. 17*

(63) Σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού αριθ. 17, η Επιτροπή μπορεί, με απόφαση, να επιβάλει στις επιχειρήσεις πρόστιμο ύψους 1 000 μέχρι 1 εκατομμυρίου Ecu, ή και ποσό μεγαλύτερο από αυτό δεν υπερβαίνει όμως το 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από καθεμία από τις επιχειρήσεις που έχουν συνεργήσει στην παράβαση όταν, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, παραβιάζουν το άρθρο 85 παράγραφος 1. Για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο η σοβαρότητα όσο και η διάρκεια παράβασης.

Οι επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση παραβίασαν εκ προθέσεως το άρθρο 85. Οι επιχειρήσεις αυτές καθιέρωσαν και λειτούργησαν σκόπιμα μυστικό και θεσμοθετημένο σύστημα τακτικών συναντήσεων με σκοπό τον καθορισμό των τιμών και των ποσοστώσεων για ένα σημαντικό βιομηχανικό προϊόν. Σε μερικές από τις εν λόγω επιχειρήσεις —BASF, Hoechst, ICI— έχουν ήδη επιβληθεί πρόστιμα από την Επιτροπή για συμπαιγνία στη βιομηχανία χημικών προϊόντων [Dyestuffs — απόφαση 69/243/ΕΟΚ της Επιτροπής (1)].

Η Επιτροπή λαμβάνει επίσης υπόψη τις αποδείξεις που υπάρχουν ως προς το ότι τουλάχιστον οι επιχειρήσεις Atochem, Bayer, CdF, Dow, DSM, Enichem και Pekema (υπάρχουν ορισμένες αμφιβολίες για την BASF) συνέχισαν να συμμετέχουν σε συμπαιγνία και συναντήσεις τουλάχιστον ένα έτος μετά την έναρξη των ερευνών της τον Νοέμβριο του 1983. (Δεν θα επιβληθεί επιπλέον πρόστιμο στην Enichem για τις δραστηριότητές της που σταμάτησαν κατά τα τέλη του 1985).

(64) Για τον καθορισμό των προστίμων η Επιτροπή έλαβε επίσης υπόψη τις ακόλουθες εκτιμήσεις:

— η συμπαιγνία για τον καθορισμό των τιμών και την κατανομή της αγοράς αποτελεί, λόγω του χαρακτήρα της, σοβαρό περιορισμό του ανταγωνισμού,

— το LdPE είναι σημαντικό βιομηχανικό προϊόν του οποίου οι πωλήσεις που ανέρχονται σε τρία και πλέον δισεκατομμύρια Ecu κατ' έτος στη Δυτική Ευρώπη,

— οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην παράβαση αντιπροσωπεύουν το 90 % περίπου της συγκεκριμένης αγοράς,

— η συμπαιγνία θεσμοποιήθηκε σε σύστημα τακτικών συναντήσεων του καρτέλ με σκοπό τη λεπτομερή οργάνωση της αγοράς του LdPE,

— οι συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν με συνθήκες μεγάλης μυστικότητας.

Γίνεται πάντως δεκτό, προς μετριασμό των επιβαλλόμενων προστίμων, ότι κατά τη διάρκεια μεγάλου μέρους της περιόδου που καλύπτεται από την παρούσα απόφαση, οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις ανέφεραν σημαντικές ζημιές στον τομέα του LdPE.

Η Επιτροπή λαμβάνει επίσης υπόψη το γεγονός ότι, στην πλειονότητα των επιχειρήσεων, έχουν ήδη επιβληθεί σημαντικά πρόστιμα για τη συμμετοχή τους σε άλλο καρτέλ στον τομέα των θερμοπλαστικών προϊόντων (πολυπροπυλένιο) κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της περιόδου που καλύπτεται από την παρούσα απόφαση.

(65) Για τον υπολογισμό των προστίμων που πρέπει να επιβληθούν στις επιμέρους επιχειρήσεις, η Επιτροπή εξέτασε το βαθμό συμμετοχής καθεμιάς και έλαβε υπόψη το ρόλο (στο μέτρο που μπορεί να διαπιστωθεί) που διαδραμάτισε η καθεμία από αυτές στους συμπαιγνιακούς διακανονισμούς και την αντίστοιχη σημασία τους στην αγορά LdPE.

Πάντως, δεν μπορεί να γίνει ουσιαστική διάκριση μεταξύ των παραγωγών που συμμετείχαν στις συναντήσεις με βάση την αντίληψη που έχουν αυτοί οι ίδιοι ή άλλοι παραγωγοί σχετικά με το βαθμό της ατομικής συμμετοχής του καθενός στους διακανονισμούς. Τα ατομικά συμφέροντα πιθανόν να συγκρούονταν μεταξύ τους κατά διαστήματα αλλά όλοι οι παραγωγοί που συμμετείχαν στις συναντήσεις ενέχονταν σε κοινό εγχείρημα.

Στην περίπτωση της Repsol όμως η Επιτροπή θεωρεί ότι πρέπει να επιβληθεί σημαντικά χαμηλότερο πρόστιμο απ' ότι στους άλλους παραγωγούς, παρά τη συμμετοχή της στις συναντήσεις του καρτέλ, λόγω του «χωριστού» χαρακτήρα της ισπανικής αγοράς πριν από την προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και του σχετικά χαμηλού επιπέδου των πωλήσεων στην Κοινότητα.

Όσον αφορά τα πρόστιμα που πρέπει να επιβληθούν στις επιχειρήσεις Chemie Holding, Neste Oy και Statoil, θα ληφθεί επίσης υπόψη το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό των συνολικών ευρωπαϊκών πωλήσεών τους πραγματοποιείται εκτός Κοινότητας. Ομοίως, ενώ η Dow είναι μια από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις LdPE, περίπου οι μισές από τις πωλήσεις της στον τομέα LdPE έγιναν στην Ισπανία, η οποία μέχρι το 1986 δεν αποτελούσε κράτος μέλος της Κοινότητας.

(66) Η Επιτροπή θα προβεί επίσης σε διάκριση, για τον υπολογισμό των προστίμων, ανάμεσα στα κανονικά μέλη του καρτέλ και σε εκείνα που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι έδρασαν στην περιφέρεια.

Στις επιχειρήσεις Shell και BP θα επιβληθούν πρόστιμα που αντανακλούν τον σημαντικά μικρότερο βαθμό συμμετοχής τους σε σύγκριση με τους παραγωγούς εκείνους που συμμετείχαν σε όλες τις συναντήσεις του καρτέλ.

Στην περίπτωση της Monsanto, η Επιτροπή θεωρεί ότι ενόψει της ελλάσσονος συμμετοχής της, του γεγονότος ότι αποτελεί παραγωγό μικρότερης σημασίας και του διαστήματος των επτά ετών περίπου που μεσολάβησε μεταξύ της τελευταίας της συμμετοχής σε τοπικές συναντήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο και της έναρξης της διαδικασίας, πρέπει να της επιβληθεί περιορισμένο πρόστιμο.

(67) Λόγω της έλλειψης λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με τη συμμετοχή των παραγωγών στις συναντήσεις,

(1) ΕΕ αριθ. L 195 της 7. 8. 1969, σ. 11.

ήταν αδύνατο να καθοριστεί η ακριβής ημερομηνία κατά την οποία έληξε η συμμετοχή τους στην παράβαση, αν πράγματι συνέβη κάτι τέτοιο. Σε ορισμένες περιπτώσεις —Hoechst και Montedison— η συμμετοχή τους αποκλείεται λόγω του ότι εγκατέλειψαν τον τομέα του LdPE. Σε άλλες περιπτώσεις —BP, ICI και, ενδεχόμενα Shell— η συμμετοχή σε συναντήσεις ή άλλες άμεσες επαφές είναι πιθανόν να έληξε με τις έρευνες του Οκτωβρίου 1983. Οι επιχειρήσεις Atochem, Bayer, CdF, Dow, DSM, Enichem και η θυγατρική Pekema της Neste Oy συνέχισαν να συμμετέχουν σε αθέμιτη συνεργασία μέχρι το 1984, όπως επίσης συνέχισε σε μικρότερο βαθμό και η Repsol.

Η Επιτροπή θα υπολογίσει, ως εκ τούτου, τα πρόστιμα με βάση το γεγονός ότι η συμμετοχή των επιχειρήσεων στην παράβαση συνεχίστηκε μέχρι τον Νοέμβριο του 1984,

ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ:

Άρθρο 1

Οι επιχειρήσεις Atochem SA, BASF AG, BP Chemicals Ltd, Bayer AG, Chemie Holding AG, Dow Chemical Company, DSM NV, Enichem SpA, Hoechst AG, Imperial Chemical Industries PLC, Monsanto Company, Nontedison SpA, Neste Oy, Orkem SA (πρώην CdF Chimie SA), Repsol Quimica SA, Shell International Chemical Co. Ltd και Statoil — Den Norske Stats Oljeselskap AS παρέβησαν το άρθρο 85 της συνθήκης ΕΟΚ συμμετέχοντας (κατά τις περιόδους που ορίζονται στην παρούσα απόφαση) σε συμφωνία ή/και εναρμονισμένη πρακτική που ανάγεται στον Σεπτέμβριο του 1976 περίπου και σύμφωνα με την οποία οι παραγωγοί που προμηθεύουν LdPE στην Κοινότητα έλαβαν μέρος σε τακτικές συναντήσεις για να καθορίσουν τιμές-στόχους και ποσοστώσεις στόχους, να σχεδιάσουν συντονισμένες πρωτοβουλίες για την αύξηση των τιμών και να ελέγξουν τη λειτουργία αυτών των συμπαιγνιακών διακανονισμών.

Άρθρο 2

Οι επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1, οι οποίες συνεχίζουν να δρουν στον τομέα του LdPE στην Κοινότητα, παύουν αμέσως τις εν λόγω παραβάσεις (αν δεν το έχουν ήδη πράξει) και απέχουν στο εξής, όσον αφορά τις δραστηριότητές τους στον τομέα του LdPE, από κάθε συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική που ενδέχεται να έχει το ίδιο ή παρόμοιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα, συμπεριλαμβανόμενης της ανταλλαγής πληροφοριών σε θέματα που καλύπτονται συνήθως από το επαγγελματικό απόρρητο, με τις οποίες οι συμμετέχοντες στις συμφωνίες ενημερώνονται άμεσα ή έμμεσα σχετικά με την παραγωγή, τις παραδόσεις, τις ποσότητες αποθεμάτων, τις τιμές πωλήσεων, το κόστος ή τα επενδυτικά σχέδια άλλων παραγωγών ή με τις οποίες έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν κάθε ρητή ή σιωπηρή συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική που αφορά τις τιμές ή την κατανομή των αγορών στην Κοινότητα. Κάθε σύστημα για την ανταλλαγή γενικών πληροφοριών στο οποίο συμμετέχουν οι παραγωγοί σχετικά με τον τομέα του LdPE πρέπει να λειτουργεί με τρόπο ώστε να αποκλείεται κάθε πληροφορία από την οποία μπορεί να διαπιστωθεί η συμπεριφορά των επιμέρους παραγωγών, ειδικότερα δε οι επιχειρήσεις απέχουν από την ανταλλαγή μεταξύ τους κάθε πρόσθετης πληροφορίας που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ανταγωνισμό και δεν καλύπτεται από τέτοιο σύστημα.

Άρθρο 3

Τα ακόλουθα πρόστιμα επιβάλλονται στις επιχειρήσεις που αναφέρονται στην παρούσα απόφαση, όσον αφορά την παράβαση που διαπιστώνεται στο άρθρο 1:

i) Atochem SA: πρόστιμο 3 600 000 Ecu·

ii) BASF AG: πρόστιμο 5 500 000 Ecu·

iii) BP Chemicals Ltd: πρόστιμο 750 000 Ecu·

iv) Bayer AG: πρόστιμο 2 500 000 Ecu·

v) Chemie Holding AG: πρόστιμο 500 000 Ecu·

vi) Dow Chemical Company: πρόστιμο 2 250 000 Ecu·

vii) DSM NV: πρόστιμο 3 300 000 Ecu·

viii) Enichem SpA: πρόστιμο 4 000 000 Ecu·

ix) Hoechst AG: πρόστιμο 1 000 000 Ecu·

x) Imperial Chemical Industries plc: πρόστιμο 3 500 000 Ecu·

xi) Montedison SpA: πρόστιμο 2 500 000 Ecu·

xii) Monsanto Company: πρόστιμο 150 000 Ecu·

xiii) Neste Oy: πρόστιμο 1 000 000 Ecu·

xiv) Orkem SA: πρόστιμο 5 000 000 Ecu·

xv) Repsol Quimica SA: πρόστιμο 100 000 Ecu·

xvi) Shell International Chemical Co. Ltd: πρόστιμο 850 000 Ecu·

xvii) Statoil — Den Norske Stats Oljeselskap AS: πρόστιμο 500 000 Ecu.

Άρθρο 4

Τα πρόστιμα που επιβάλλονται σύμφωνα με το άρθρο 3 καταβάλλονται σε προθεσμία τριών μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της παρούσας απόφασης στους ακόλουθους τραπεζικούς λογαριασμούς:

Βέλγιο (Monsanto):

αριθ. 426-4403003-54 (1) και
αριθ. 426-4403001-52 (2),
Kredietbank,
Agence Schuman,
Rond Point Schuman, 2,
1040 Bruxelles·

(1) Πληρωμές σε Ecu.
(2) Πληρωμές σε εθνικό νόμισμα.

αριθ. 310-0231000-32 (2),
Banque Bruxelles Lambert,
Agence Européenne,
Rond Point Schuman 6,
1040 Bruxelles.

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας
(Bayer, BASF, Chemie Holding, Hoechst):

αριθ. 869-24-64910 (1) και
αριθ. 262-00-64910 (2),
Sal. Oppenheim und Cie,
Unter-Sachsenhausen 4,
5000 Köln 1.

Γαλλία (Atochem, Orkem):

αριθ. 0007-729-106-5 (1) και
αριθ. 0005-770-006-5 (2),
Société Générale,
Agence Internationale,
Direction de l'Etranger,
23, Rue de la Paix,
75002 Paris.

Ιταλία (Enichem, Montedison):

αριθ. 9130-707 (1),
Instituto Bancario San Paolo di Torino,
Piazza San Carlo 156,
10121 Torino·

αριθ. 26952/018 (2),
Cassa di Risparmio delle Provincie Lombarde,
Via Bisceglie 120,
20152 Milano.

Ηνωμένο Βασίλειο (BP, ICI, Shell, Statoil):

αριθ. 59000204 (1),
Lloyds Bank Ltd,
Overseas Centre,
38A Paradise Street,
Birmingham B1 2AB·

αριθ. 108.63.41 (2),
Lloyds Bank Ltd,
International Division,
1 Hay's Lane,
London EC3P 3AB.

Κάτω Χώρες (Dow, DSM, Neste):

αριθ. 54.16.99.369 (1),
Algemene Bank Nederland,
Vijzelstraat 31,
1000 EG Amsterdam·

αριθ. 51.48.40.706 (2),
Algemene Bank Nederland,
Kneuterdijk 1,
2501 AP Den Haag.

Ισπανία (Repsol):

αριθ. 394 000-278 (1) και
αριθ. 137 004-270 (2),
Banco Español de Crédito,
Departamento Extranjero,
Paseo de la Castellana 7,
28046 Madrid.

(1) Πληρωμές σε Ecu.
(2) Πληρωμές σε εθνικό νόμισμα.

Μετά τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας, παράγονται αυτόματα τόκοι υπολογιζόμενοι βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας στις πράξεις του σε Ecu την πρώτη εργάσιμη ημέρα του μήνα κατά τον οποίο εκδόθηκε η παρούσα απόφαση, προσαυξημένου κατά 3,5 εκατοστιαίες μονάδες, ήτοι 11 %.

Εάν η πληρωμή γίνει στο νόμισμα του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται η τράπεζα που θα προβεί στην είσπραξη του προστίμου, η εφαρμοστέα τιμή συναλλάγματος είναι η ισχύουσα την προηγούμενη ημέρα της πληρωμής.

Άρθρο 5

Η παρούσα απόφαση απευθύνεται στις ακόλουθες επιχειρήσεις:

— Atochem SA, La Défense 10, Cedex 42, F-92091 Paris·

— BASF AG, Karl-Bosch-Straße 38, D-6700 Ludwigshafen·

— BP Chemicals Ltd, 76 Buckingham Palace Road, GB-London SW1 OSU·

— Bayer AG, Bayerwerk, D-5090 Leverkusen·

— Chemie Holding AB,
1. St.-Peter-Straße 25, A-4021 Linz,
2. c/o Chemie Linz Italia, via Mascheroni 19, I-20145 Milano·

— Dow Chemical Company,
1. 2030 Willard H. Dow Center, Midland, Michigan 48674, United States of America,
2. c/o Dow Chemical (Benelux) BV, PO Box 48, NL-4530AA Terneuzen·

— DSM NV, PO Box 65, NL-6400 Heerlen·

— Enichem SpA, Piazza Boldrini 1, I-20097 San Donato — Milanese·

— Hoechst AG, Postfach 80 03 20, D-6230 Frankfurt am Main·

— Imperial Chemical Industries PLC, Imperial Chemical House, Millbank, GB-London SW1 P 3JF·

— Monsanto Company,
1. 800 N Lindbergh Blvd, St. Louis MO 63167, United States of America,
2. c/o Monsanto Europe SA, avenue de Tervuren 270-272, B-1150 Brussels·

— Montedison SpA, Via Rosellini 15-17, I-20124 Milano·

— Neste Oy,
1. Kielaniemi, SF-02150 Espoo 15, Finland,
2. c/o Neste Chemicals Benelux BV, Wilhelminasingel 19, NL-4818 AC Breda·

— Orkem SA (προηγουμένως CdF Chimie SA), Tour Aurore, Place des Reflets, F-92080 Paris-la-Défense 2, Cedex 5·

— Repsol Quimica SA, Juan Bravo 3, E-28006 Madrid·

— Shell International Chemical Company Ltd, Shell Centre, GB-London SE1 7PG·

— Statoil — Den Norske Stats Oljeselskap AS,
1. N-3960 Stathelle, Norway,
2. c/o Statoil (UK) Ltd, 25-29 Queen Street, Maidenhead, GB-Berks SL6 1NB.

Η παρούσα απόφαση αποτελεί εκτελεστό τίτλο σύμφωνα με το άρθρο 192 της συνθήκης ΕΟΚ.

Βρυξέλλες, 21 Δεκεμβρίου 1988.

Για την Επιτροπή
Peter SUTHERLAND
Μέλος της Επιτροπής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

LdPE: Αναγνωρισμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τις τιμές

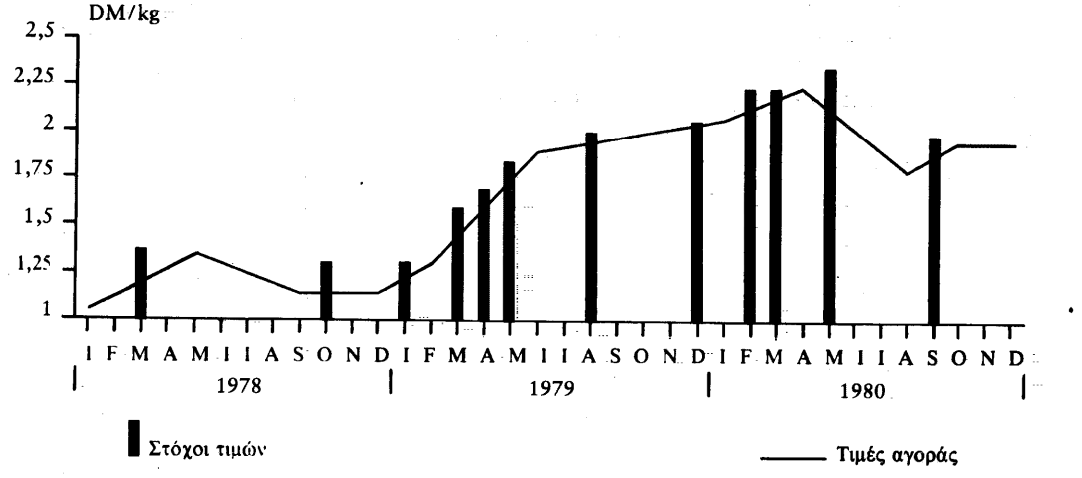
(σε DM/kg)

Ημερομηνία	Ισχύουσες τιμές αγοράς	Στόχοι τιμών
1 Μαΐου/1 Οκτωβρίου 1976	1,55 (Μαΐου)	1,70
1 Μαρτίου 1978	1,05	1,38
1 Οκτωβρίου 1978	1,15	1,30
1 Ιανουαρίου 1979	1,15	1,35
1 Μαρτίου/1 Απριλίου/1 Μαΐου 1979	± 1,30	1,60 (1 Μαρτίου) 1,70 (1 Απριλίου) 1,85 (1 Μαΐου)
1 Αυγούστου 1979	1,90	2,00-2,05
1 Δεκεμβρίου 1979	—	2,07-2,12
1 Φεβρουαρίου 1980	2,07	2,30-2,35
1 Μαΐου 1980	2,25	2,35-2,40
1 Σεπτεμβρίου 1980	1,80	1,95-2,00
1 Ιανουαρίου/1 Φεβρουαρίου 1981	1,95 (Δεκεμβρίου)	2,15-2,20 (1 Ιανουαρίου) 2,25-2,30 (1 Φεβρουαρίου)
1 Μαΐου 1981	2,25	2,40-2,45
1 Ιουλίου 1981	2,10	2,15-2,20
1 Σεπτεμβρίου 1981	1,95	2,25-2,30
1 Οκτωβρίου 1981	2,10	2,20-2,25
1 Νοεμβρίου 1981	—	2,40-2,45 (περαιτέρω τροποπ.)
1 Νοεμβρίου 1981	2,00	2,10-2,15
1 Ιανουαρίου 1982	2,00	2,10-2,15
1 Φεβρουαρίου 1982	2,00-2,10	2,20-2,25
1 Μαΐου 1982	1,75	1,90-1,95 (1 Ιουνίου)
1 Ιουνίου 1982	—	2,00-2,05
1 Σεπτεμβρίου 1982	1,70-1,75	1,90-2,00
1 Ιανουαρίου 1983	1,75	1,80 1,90 (Φεβρουάριος)
1 Μαΐου 1983	1,60-1,65	1,75-1,80 (Μάιος) 1,80-1,85 (Ιούνιος)
1 Ιουλίου 1983	1,75-1,85	1,90-1,95
1 Αυγούστου 1983	1,90	2,00-2,05 (1 Αυγούστου) 2,25-2,30 (1 Σεπτεμβρίου) 2,35-2,40 (1 Οκτωβρίου)
1 Ιανουαρίου 1984	2,35-2,40	2,50
1 Μαΐου 1984	2,25	2,30-2,35
1 Σεπτεμβρίου 1984	1,95	2,15

ΠΙΝΑΚΑΣ 2α

LdPE: ποιοτικά νημάτια γενικής χρήσης

Τιμές αγοράς/Στόχοι τιμών (Ιανουάριος 1978/Δεκέμβριος 1980)

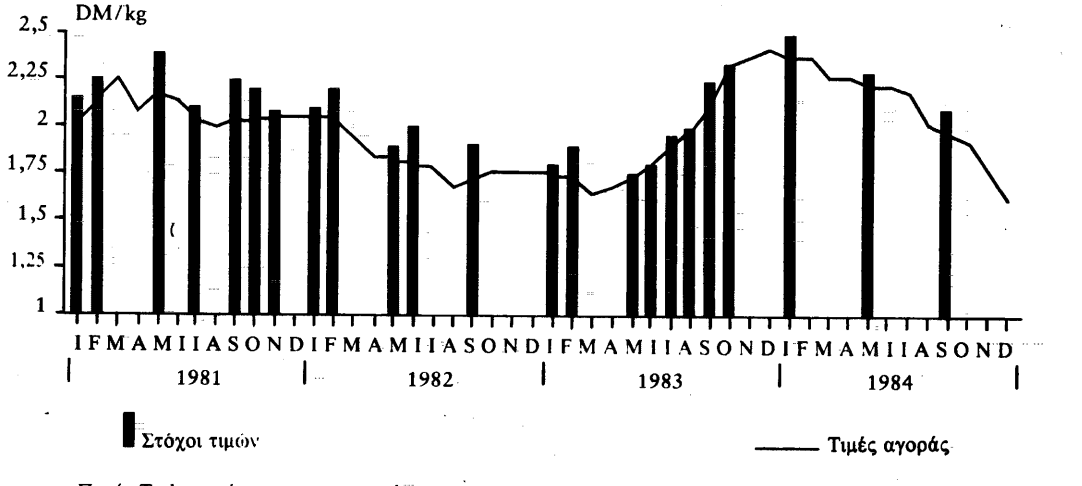

Πηγή: Technon· έγγραφα παραγωγών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2β

LdPE: ποιοτικά νημάτια γενικής χρήσης

Τιμές αγοράς/Στόχοι τιμών (Ιανουάριος 1981/Δεκέμβριος 1984)

Πηγή: Technon· έγγραφα παραγωγών.